

ПРИВРЕДНА КОМОРА СРБИЈЕ

**МОГУЋНОСТИ ПОВЕЋАЊА ИЗВОЗА
ПРИМЕНОМ СПОРАЗУМА
О СЛОБОДНОЈ ТРГОВИНИ**

Београд, март 2010.

ПРЕДГОВОР

Повећање извоза једна је од основних потреба привреде Србије. Полазећи од тога, Привредна комора Србије припремила је публикацију на тему – Могућности повећања извоза применом споразума о слободној трговини.

Основни задатак текста је да се сагледавањем извозне понуде Србије и увозне тражње земаља са којима имамо закључене споразуме о слободној трговини укаже на просторе за повећање пласмана српских производа, нарочито имајући у виду и могућност дијагоналне кумулације порекла производа.

У изради овог текста коришћена је методологија ЦБИ (развојне организације из Холандије за подршку извозу мање развијених земаља), усвојена од стране Одбора за економске односе са иностранством.

Текст су припремили:

- Одбор за економске односе са иностранством (Увод, Мултилатерални и билатерални споразуми о слободној трговини РС, Тренд привредног развоја партнера, Извозне могућности Србије у односу на увозну тражњу партнера). У изради резимеа ЦЕФТА споразума сарађивао је и Биро за регионалну сарадњу.
- Одбор за привредни систем (Примена правила о пореклу робе и докази, Усклађивање пословања и преузимање стандарда)

Уверени смо да ће пуна примена споразума отворити и нова питања, на која ћемо са дужном пажњом покушати да одговоримо.

Привредна комора Србије

Садржај

I	Увод	7
	Споразуми о слободној трговини као инструмент трговинске политике	7
	Република Србија и споразуми о слободној трговини	8
II	Мултилатерални и билатерални споразуми о слободној трговини Републике Србије	11
	1. Прелазни трговински Споразум са Европском унијом	11
	2. ЦЕФТА 2006	14
	3. Споразум о слободној трговини са ЕФТА	17
	4. Споразум о слободној трговини са Руском Федерацијом	21
	5. Споразум о слободној трговини са Републиком Белорусијом	23
	6. Споразум о слободној трговини са Републиком Турском	24
III	Тренд привредног развоја партнера	26
	Пројекција кретања светске производње и трговине до 2011. године	26
	Основне карактеристике привреда и пројекција макроекономских индикатора по партнерима из споразума	27
	Европска унија	27
	ЦЕФТА	28
	ЕФТА	30
	Руска Федерација	31
	Турска	32
	Белорусија	33
IV	Извозне могућности Србије у односу на увозну тражњу партнера	34
	Увод	34
	Европска унија	37
	ЦЕФТА	39
	ЕФТА	41
	Руска Федерација	43
	Турска	45
	Белорусија	47

V	Примена правила о пореклу робе и докази	50
	Сврха, критеријуми, одређивање порекла	50
	Кумулација порекла – билатерална и дијагонална	51
	Докази о пореклу	52
	Важност доказа о пореклу	53
VI	Усклађивање пословања и преузимање стандарда	54
	1. Услови за извоз индустријских производа	54
	2. Услови за извоз индустријских прехранбених и пољопривредних производа	54
	3. Граничне инспекцијске контроле	57
	Контакти	59

МОГУЋНОСТИ ПОВЕЋАЊА ИЗВОЗА ПРИМЕНОМ СПОРАЗУМА О СЛОБОДНОЈ ТРГОВИНИ

I Увод

1. Споразуми о слободној трговини као инструмент трговинске политике

Две трећине обима спољнотрговинског промета у свету остварује се кроз облике слободне размене роба и услуга са тенденцијом пораста овог учешћа. Пратећи тенденције у свету, Србија се последњих десет година укључила у процесе либерализације својих трговинских односа са светом. Процеси либерализације имају заједничку основу – правила и принципе СТО и коришћење ових правила у дефинисању трговинске политике као и уређивање механизма и институција за њено спровођење, мада сваки споразум има специфичности у погледу модела, динамике и степена постигнуте либерализације.

Уставни основ за закључивање споразума о слободној трговини Републике Србије са другим земљама или групама земаља садржан је у члану 97. тачка 1. Устава Републике Србије према коме Србија обезбеђује свој међународни положај и уређује своје односе с другим државама и међународним организацијама, а један од начина је и закључивање споразума о слободној трговини.

Циљеви оваквих споразума су пре свега:

- повећање и унапређење економске сарадње између земаља потписница
- уклањање тешкоћа и ограничења у трговини робом
- унапређење развоја економских односа кроз проширивање обостране трговине
- стварање услова за даље подстицање инвестиција и заједничких улагања

Ипак, у преговорима се увек морало водити рачуна да се постигне степен одрживе либерализације уз максимално могућу заштиту најосетљивијих производа, али и наглих удара на државни буџет услед смањења царинских прихода. Најугроженија категорија су заправо они који производњу базирају на продаји на домаћем тржишту.

Поред либерализације трговине, циљеви оваквих споразума су и:

- либерализација тржишта јавних набавки
- заштита интелектуалне својине
- либерализација услуга и улагања и
- стварање праведних услова за конкуренцију

Опредељујући фактор за улазак у преговоре о либерализацији с неком земљом или групом земаља је пре свега:

- укупни привредни потенцијал тог тржишта који подразумева обим остварене трговине и перспективе њеног раста
- инвестициони потенцијал
- величина тржишта односно број потенцијалних купаца
- технолошко-иновативна развијеност која би требало да се апсорбује и наравно
- регионално груписање које повећава атрактивност удружених тржишта према трећим земљама

2. Република Србија и споразуми о слободној трговини

До сада Србија има потписане **билатералне споразуме** о слободној трговини са **Руском Федерацијом, Белорусијом и Турском**, као и **мултилатералне споразуме** са **ЕУ** (Прелазни трговински Споразум као део Споразума о стабилизацији и придруживању Србије ЕУ), Јединствени мултилатерални споразум о слободној трговини у Југоисточној Европи – **ЦЕФТА** 2006 и Споразум о слободној трговини са **ЕФТА** државама.

Поред тога, САД су средином 2005. године вратиле Србију на листу корисника преференцијала Опште шеме преференцијала, чиме је Србији омогућен бесцарински извоз за преко 4.650 производа у САД.

С обзиром да од 2010. године Руска Федерација, Белорусија и Казахстан оснивају Царинску унију, започети су први преговори ради проширења преференцијалне трговине Србије и на Казахстан.

Од како је одобрен први преференцијални приступ

српским производима неком тржишту (Аутономни преференцијали ЕУ за српске производе ступили су на снагу 1. децембра 2000. године), Србија је остварила значајне стопе раста робне размене са иностранством, тј. по просечној годишњој стопи од 28% закључно са 2008. годином. Спољнотрговинска кретања Србије била су праћена значајним стопама раста БДП-а (просечно 5% годишње) у посматраном периоду (Табела 1).

У истом периоду дошло је до повећања **индикатора отворености домаће привреде**, који указује на могућности земље да користи компаративне предности, на око 68% у 2008. години. По вредности овог коефицијента, Србија је најслабије котирана у региону¹, па се намеће закључак да је потребан виши степен отворености да подстакне специјализацију и економију обима и уједно олакша приступ савременим технологијама посредством страних директних инвестиција, што је несумњиво од значаја за развој земље. У 2009. години, услед смањења обима робне размене са иностранством, дошло је и до смањења вредности овог показатеља.

¹ Трговинском либерализацијом након 2000. године остварен је раст удела инвестиционих средстава у укупном увозу са 16% на око 20%, што је још увек недовољно с обзиром на потребе привреде Србије.

Табела 1.

Робна размена и отвореност привреде Србије у периоду 2000–2009. године

Године:	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Спољнотрговинска робна размена мил.\$	(у мил. УСД)									
	4.888	5.981	7.688	9.801	15.593	15.874	19.925	27.345	33.847	23.927
Извоз из Србије мил.\$	(у мил. УСД)									
	1.558	1.721	2.075	2.477	4.162	5.194	6.628	9.028	10.972	8.345
Увоз у Србију мил.\$	(у мил. УСД)									
	3.330	4.260	5.613	7.324	11.431	10.680	13.925	18.345	22.875	15.582
БДП	(у мил. УСД)									
	23.430	11.485	15.108	19.676	23.711	25.299	29.492	40.423	49.479	42.385*
Коефицијент односа извоза и БДП-а	(у %)									
	6,6	15,0	13,7	12,6	17,5	20,5	22,5	22,3	22,2	19,7
Коефицијент от- ворености домаће привреде	(у %)									
	20,9	52,1	50,9	49,8	65,8	62,8	67,6	67,6	68,4	56,4

* Пројекција Међународног монетарног фонда (ММФ), <http://www.imf.org/external/pubs>

Извор: Републички завод за статистику Републике Србије, Народна банка Србије, Привредна комора Србије

Други показатељ укључености земље у светску привреду јесте **однос извоза према БДП-у**. У посматраном периоду овај однос је растао, чиме се потврђује повећање укључености Србије у међународну размену, али је тај однос и даље незадовољавајући. Вредност коефицијента од 19,7% у 2009. години не представља чак ни половину износа пожељне вредности (50%). Унапређење конкурентности производње и стварање јачих веза међународне сарадње су примарни фактори повећања овог коефицијента.

Неопходно је да се одржи клима за креирање услова за стабилан и висок пораст извоза роба и услуга (како би се обезбедило смањење учешћа дефицита текућег рачуна у БДП). Смањење високог дефицита робне размене Србије, који је најважнија компонента нега-

тивног салда текућег рачуна, оствариће се у средњем року, само уз повећање конкурентности привреде Србије. Унапређење извоза свакако је основни предуслов одрживих и виших стопа привредног раста. Повећање извоза захтева нове и значајне инвестиције као и реструктурирање привреде (увођењем нових производних програма и производа виших фаза прераде).

Од 2000. године у укупном извозу Србије доминира учешће извоза у ЕУ (53% укупног извоза), које се на том нивоу мање-више одржало током читавог периода. Земље потписнице ЦЕФТА споразума данас, и тада су биле од значаја за извоз Србије, јер су у његовом укупном износу учествовале са 30%. У 2000. години, извоз у Руску Федерацију је апсорбовао 6% целокупног извоза, а чланице ЕФТА групације увози-

ле су 2% домаћег извоза. Белорусија и Турска имале су минорно учешће у извозу из Србије, али је од значаја чињеница да је до краја посматраног периода вредност извоза у Белорусију утростручена, односно у Турску повећана 4,5 пута.

До 2008. године, тренд учешћа није се значајно променио, осим што је регистровано повећање учешћа извоза у земље ЦЕФТА (40% укупног извоза), док је учешће осталих региона бележило смањење. Током 2008. године извоз у ЕУ27 чинио је 48% укупног извоза Србије, а извоз у Руску Федерацију око 5% извоза. Извоз у чланице ЕФТА смањен је на 1% учешћа у укупном извозу. Иако је у апсолутном изразу повећан извоз Србије у Турску и Белорусију, учешће ове две земље у укупном извозу Србије још увек је ниско.

Табела бр. 2 приказује вредност извоза Србије по регионима и земљама са којима су на снази Споразу-

ми о слободној трговини. Подаци потврђују да су ове земље најважније извозне дестинације српских производа, будући да је у целокупном посматраном периоду више од 90% извоза било пласирано управо на ова тржишта.

У 2009. години, као последицу утицаја светске економске кризе, Србија је регистровала мањи извоз робе за 23,9%. Посматрано по партнерима из споразума о слободној трговини, забележен је већи извоз робе једино у Белорусију (за 26,7%), у пласману на турско тржиште задржан је прошлогодишњи ниво, док је на остала тржишта пласирано мање робе него у 2008. години. Највеће учешће у укупном извозу Србије имала је групација ЕУ (54,2%), потом ЦЕФТА (32,2%), док је учешће ЕФТА износило 1,1%. Учешће Руске Федерације у укупном извозу Србије у 2009. години износило је 4,2%, Белорусије 0,2%, а Турске 0,5%.

Табела 2.

Извоз Републике Србије по партнерима из Споразума о слободној трговини (у мил. УСД)

Земље	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
УКУПНО	1.557,7	1.720,5	2.075,0	2.477,2	4.161,6	5.194,1	6.627,5	9.027,6	10.972,8	8.344,9
ЕУ	831,4	965,8	1.153,8	1.369,0	1.951,2	2.485,5	3.379,6	4.524,8	5.969,6	4.523,5
ЦЕФТА	472,4	488,6	659,6	800,7	1.714,2	2.021,1	2.418,3	3.470,9	3.677,8	2.689,4
ЕФТА	35,7	27,6	20,7	20,6	25,9	44,1	102,3	73,1	122,7	96,0
Руска Фед.	85,7	79,5	90,7	126,5	157,6	225,8	314,1	451,4	551,1	349,8
Белорусија	4,2	5,1	2,9	3,2	5,6	10,1	15,1	12,8	15,7	19,9
Турска	9,7	5,4	4,9	7,1	63,3	50,4	38,7	58,7	45,1	45,1

Извор: ПКС, према подацима Управе царина Србије

II Мултилатерални и билатерални Споразуми о слободној трговини Републике Србије

1. Прелазни трговински споразум са Европском унијом

Европска унија је регионална организација европских држава кроз коју чланице остварују заједничке циљеве као што су: уравнотежен привредни и друштвени развој, висок степен запослености као и заштита права и интереса грађана. Данашња Европска унија је резултат полувековне еволуције која је почела у оквирима Европских заједница педесетих година 20. века.

Привредна интеграција довела је до ширења сарадње и на друга поља, па је тако данашња Европска унија, поред успостављања и регулисања унутрашњег тржишта које је надограђено монетарном унијом са заједничком валутом евро, надлежна и за бројне друге политике, укључујући културну, образовну или политику заштите здравља. Уз то, државе чланице у институционалном оквиру Европске уније данас сарађују и у подручјима која се сматрају важним делом националног суверенитета, као што су спољна поли-

тика, унутрашњи послови и питања правосуђа. Ступањем на снагу Уговора из Мастрихта, 1993. године, Европске заједнице су прерасле у Европску унију.

Србија је 29. априла 2008. године потписала Споразум о стабилизацији и придруживању са Европским заједницама и њиховим државама чланицама. ССП ће ступити на снагу након што га потврде Савет министара Европске уније и Европски парламент и након ратификације у свим државама потписницама, чланицама ЕУ.

Саставни део Споразума је Прелазни трговински споразум који је већ ступио на снагу и чија је пуна примена отпочела **1. фебруара 2010. године**. Србија је још фебруара прошле године почела једнострано да примењује овај трговински Споразум, а ЕУ је још 2000. године омогућила бесцарински извоз из Србије у ЕУ за већину производа. Међутим тек сада, његовом пуном применом, настао је прави уговорни однос између Србије и ЕУ.

Према овом споразуму ЕУ и Србија ће постепено успоставити зону слободне трговине у складу са одредбама овог споразума, у периоду од највише шест година, почевши од ступања на снагу Прелазног споразума.

Концесије ЕУ за индустријске производе пореклом из Србије одређене су чланом 5. Прелазног споразума према коме ће се укинути царине на увоз индустријских производа пореклом из Србије, као и дажбине које имају исто дејство, одмах након ступања на снагу Прелазног споразума. Постигнут је договор за 6.562 тарифних позиција индустријских производа, будући да је **од јула 2005. године у примени посебни Споразум о трговини текстилом и текстилним производима** који третира 1.226 тарифних линија.

Концесије Србије за индустријске производе пореклом из ЕУ одређене су чланом 6. Прелазног споразума, према коме ће се постепено смањивати и укидати царине на увоз у Србију индустријских производа пореклом из ЕУ предвиђене **Анексом I**, у прелазном периоду од највише шест година. Царине на робу која није наведена у Анексу I укидају се ступањем на снагу Прелазног споразума и чине 58,4% од укупног броја позиција.

Анекс I Прелазног споразума садржи листе осетљивих индустријских производа груписане по степену осетљивости на: **осетљиве** – **Листа А** 11,5% од укупног преговараног броја, **веома осетљиве** – **Листа Б** 20,7% и **најосетљивије** – **Листа Ц** 9,3%. Динамика снижења царинских стопа по листама је: Листом А 2011. године царине се свде на 0%, Листом Б 2013. Године, а Листом Ц 2014. године. Следећи сектори идентификовани су као осетљиви у поменуте три листе: хемијска индустрија, индустрија коже и обуће, металска и електроиндустрија, индустрија дрвета и намештаја, производња гвожђа и челика, наоружање и муниција.

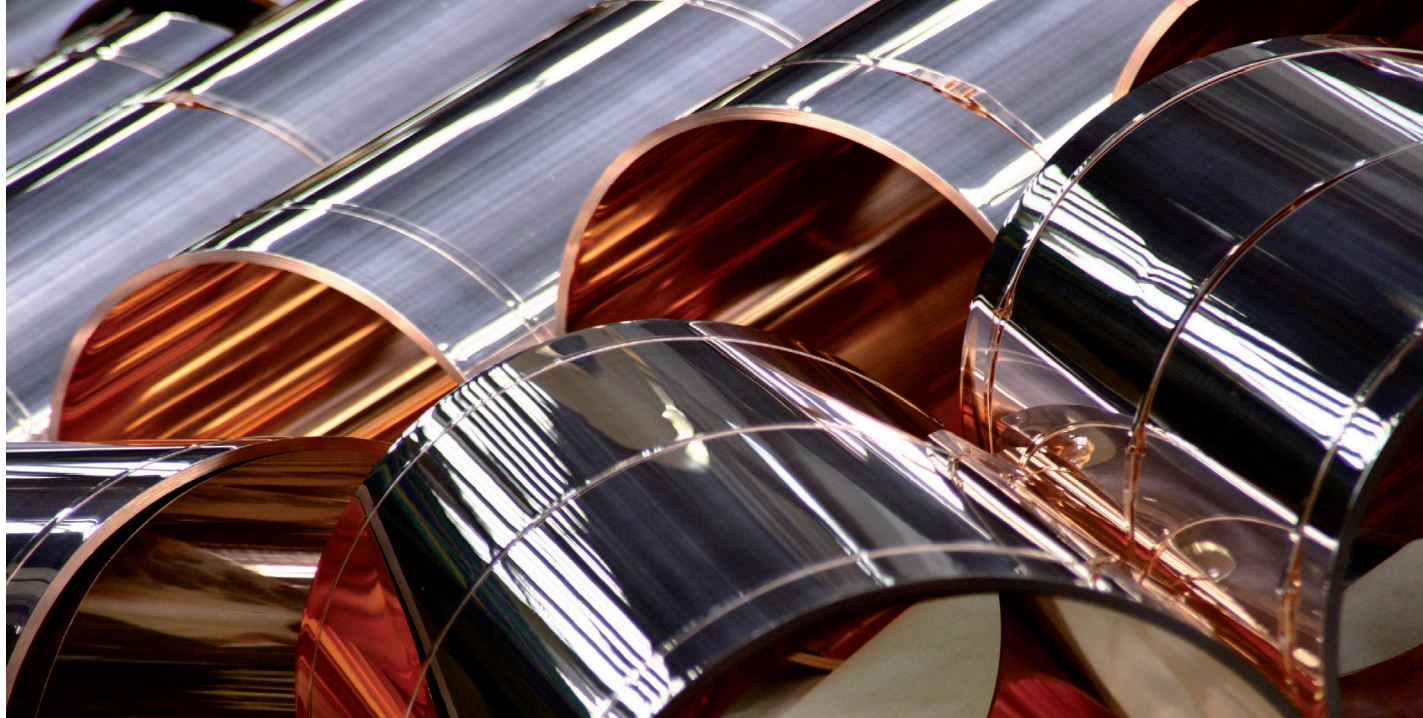
А - осетљиви производи (со; минерална горива и уља и производи њихове дестилације; неоргански и органски хемијски производи; пластичне масе и производи од пластичних маса; каучук и производи од каучука и

гуме; дрво и производи од дрвета; хартија и картон, шешири и капе; производи од камена, гипса, цемента, бетона, азбеста и сличних материјала, стакло и производи од стакла; производи од гвожђа и челика; разни производи од простих метала; машине, механички уређаји; електричне машине и опрема; возила за снег, голф возила и слично, каросерије, радна возила на електропогон; мерни, контролни, прецизни, медицински и хируршки инструменти и апарати; часовници; играчке).

Б - веома осетљиви производи (сапун; органска површинска средства; разни производи хемијске индустрије; пластичне масе и производи од пластичних маса; каучук и производи од каучука и гуме; природно и вештачко крзно; производи од крзна; дрво и производи од дрвета; обућа; производи од камена, гипса, цемента, бетона, азбеста и сличних материјала; керамички производи; стакло и производи од стакла; природни или култивисани бисери; производи од гвожђа и челика; бакар и производи од бакра; алуминијум и производи од алуминијума; алати; машине, механички уређаји, опрема, железнички и трамвајски вагони, трактори веће снаге, путничка и теретна возила у растављеном стању, шасије, каросерије, часовници, намештај, играчке).

Ц - најосетљивији производи (производи од коже; хартија и картон; обућа; керамички производи; стакло и производи од стакла; гвожђе и челик и производи од њих; бакар и производи од бакра; алуминијум и производи од алуминијума; електричне машине и опрема; мотокултиватори и трактори мање снаге, нова и употребљавана путничка и теретна возила, специјална возила, бицикли; оружје и муниција; намештај).

Захваљујући асиметричном режиму Аутономних мера ЕУ, које су одобрене земљама Западног Балкана но-

вембра 2000. године, пољопривреда Србије добила је велике повластице у извозу, јер њени пољопривредни производи нису подлежали царини код увоза у земље чланице ЕУ, изузев за рибу, младу говедину, шећер и вино за које су биле утврђене преференцијалне квоте. Истовремено задржана је царинска заштита код увоза пољопривредних производа у Србију.

Трговина пољопривредним и рибљим производима прелазним споразумом дефинисана је одредбама чланова од 24 до 33 и садржајем **Анекса II, III, IV, V** и **два Протокола** и односи се на поглавља 1 до 24 Царинске тарифе и производе наведене у Анексу I члану 1 Споразума о пољопривреди СТО.

Сви примарни пољопривредни производи које Србија извози у ЕУ ослобођени су царина и квантитативних ограничења, изузев младе говедине /**Анекс II**/ за коју је утврђена квота од 8.700 тона уз преференцијалну царину од 20% важеће царине у ЕУ и шећера за који је утврђена бесцаринска квота од 180.000 тона.

Анекс III садржи царинске концесије за пољопривредне производе које Србија даје при увозу из ЕУ, односно динамику снижавања МФН царина кроз пет модела либерализације:

- 1) **Потпуна либерализација** ступањем на снагу трговинског дела Споразума (Листа 1);
- 2) **Постепена либерализација** у току пет година прелазног периода **до нултог нивоа** ових царина у шестој години примене (Листа 2);
- 3) **Постепена либерализација** у току пет година уз задржавање **сезонске царине** (Листа 3);
- 4) **Без либерализације** и након истека транзиционог периода – **царине и прелевмани** се не смањују нити укидају, ни у току ни након транзиционог периода (Листа 4);
- 5) **Постепена либерализација** у току пет година **до одређеног нивоа царина** на коме се задржавају и по истеку тог прелазног периода – у шестој години (Листа 5).

Листа прерађених пољопривредних производа садржана је у Протоколу 1 који има два Анекса. Србији је омогућен бесцарински извоз према листи у Анексу 1. Динамика снижавања царина на увоз прерађених пољопривредних производа из ЕУ у Србији садржана је у Анексу 2 и врло је слична моделу и динамици либерализације индустријских производа (пошто је реч о производима прехранбене индустрије). Ова динамика има такође пет модела либерализације.

Извоз вина из Србије регулисан је **Протоколом 2** који омогућава извоз 63.000 хектолитара годишње без царина, од чега је 10.000 вино у ринфузи. За узврат Србија је дала ЕУ преференцијалну квоту за испоруке вина без царине у висини од 25.000 хектолитара годишње.

Анекс IV садржи концесије које ЕУ даје Србији при извозу риба и односи се на пастрмке /15 тона без царине, а преко квоте опадајућа стопа МФН царине/ и шаране /60 тона без царине, а преко квоте опадајућа стопа МФН царине/. **Анексом V** ми смо дали концесије ЕУ за рибе и рибље производе – укупно 377 тарифних ознака чија динамика је такође опадајућа стопа МФН царине, али која не прелази 30% умањења, односно 40% за шарана уз увођење и прелевмана од 18дин/кг.

На крају, клаузула о ревизији предвиђа да ће најкасније три године по ступању на снагу овог Споразума обе стране истражити могућности за одобравање даљих узајамних концесија.

2. ЦЕФТА 2006

Србија је 19. децембра 2006. године са још осам земаља (Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Хрватска, Македонија, Молдавија, Црна Гора, Румунија, Србија и УНМИК/Косово као царинска територија у складу са Резолуцијом СБ ОУН бр.1244) постала **чланица ЦЕФТА 2006**, јединственог мултилатералног Споразума о слободној трговини у Југоисточној Европи. Бугарска и Румунија су од 1. јануара 2007. године постале чланице Европске уније и изашле из ЦЕФТА. Све остале чланице Споразума отпочеле су његову примену **22. новембра 2007. године**. Нови ЦЕФТА 2006 споразум заменио је **мрежу од 32 билатерална споразума** о слободној трговини, који су били у примени од 2001. године.

ЦЕФТА споразум дефинише опште обавезе које се односе на трговину свим робама. Опште правило је да ће се **укинути квантитативна ограничења и царине** и друге дажбине на извоз и увоз роба у трговини међу земљама у Региону, и да се нова ограничења неће уводити.

Утврђено је и да се од дана ступања Споразума на снагу, квантитативна ограничења, царинске и друге дажбине фискалне природе на извоз и увоз неће повећавати, односно да ће се примењивати ниво либерализације предвиђен билатералним споразумима. Споразумом је прописана обавеза за све потписнице да ће успоставити **зону слободне трговине** у складу са одредбама Споразума ЦЕФТА и са релевантним правилима и процедурама СТО, најкасније до **31. децембра 2010. године**.

Споразумом су обрађене: техничке препреке у трговини, као и **нове области** које нису биле третиране билатералним споразумима о слободној трговини: трговина услугама, инвестициона улагања, јавне на-

бавке, заштита права интелектуалне својине и арбитража у случају спора.

Прецизније се дефинишу **рокови** за усаглашавање појединих области:

- **техничке баријере у трговини** – до 31. децембра 2010. године стране ће закључити плурилатерални споразум о хармонизацији и међусобном признавању процедура за процену усаглашености техничких прописа;
- **конкуренија** – од 1. маја 2010. године правила конкуренције ће се примењивати на сва предузећа, укључујући и јавна и она са специјалним и ексклу-

зивним правом, уз активно деловање независног регулаторног тела;

- **јавне набавке** – до 1. маја 2010. године стране ће обезбедити недискриминацију и национални третман;
- **заштита интелектуалне својине** – до 1. маја 2014. године стране ће, уколико нису, приступити конвенцијама у овој области (које су наведене у Анексу 7 Споразума) и примењивати их.

Дефинисана су и оперативна **правила о пореклу робе** (Анекс 4), сарадња царинске администрације, правила **конкуреније и државне помоћи**, као и правила о заштити.

Предвиђена је могућност примене заштитних мера према утврђеним условима и процедурама. ЦЕФТА допушта примену мера заштите од прекомерног увоза, као и антидампинг и компензаторне мере, које могу примењивати земље чланице, уколико у њиховим земљама дође до поремећаја на тржишту.

ЦЕФТА споразумом уводи се **нови механизам за решавање спорова**. После консултација и ангажовања посредника/медијатора, оштећена страна може да уведе привремене мере, односно да решава спорове путем арбитраже (успостављањем јединственог арбитражног трибунала).

Споразум има девет анекса. Међу њима су листе индустријских и пољопривредних производа, који нису у потпуности либерализовани ступањем на снагу ЦЕФТА 2006 (ниво либерализације пренет је из билатералних споразума). Ове листе нису више актуелне, јер је у међувремену извршена даља либерализација трговине, посебно пољопривредних производа.

Најважније новине ЦЕФТА споразума у односу на ра-

није билатералне споразуме, које су од **посебног интереса за привреду** су:

- могућност примене дијагоналне кумулације порекла робе
- увођење поступне либерализације трговине услугама
- обавеза изједначавања услова за инвестирања путем примене правила СТО и обезбеђивање једнаког третмана домаћих и инвеститора из Региона
- постепено отварање тржишта јавних набавки и једнак третман домаћих и добављача из земаља у Региону
- обезбеђење заштите права интелектуалне својине у складу са међународним стандардима
- побољшање механизма за решавање спорова до којих долази у току примене Споразума
- обавеза придржавања правила СТО, без обзира да ли је земља чланица ове организације или није

Као и код билатералних споразума, либерална, односно бесцаринска трговина према ЦЕФТА, могућа је само за робе које имају статус домаћег порекла. За разлику од билатералних споразума, где се примењује само билатерална кумулација порекла робе (сировина увезена нпр. из БиХ и уграђена у финални производ израђен у Србији, може се без царина извести само у БиХ, али не у друге земље Региона), ЦЕФТА омогућава дијагоналну кумулацију, односно **кумулирање (сабирање) порекла робе више земаља** у Региону која ће имати статус домаћег порекла.

Могућност примене дијагоналне кумулације порекла робе у трговини између земаља у Региону и целог Региона са ЕУ, као и ЕФТА и Турском, треба да допринесе бесцаринској трговини са већим асортиманом роба. То ће водити увећању производних и извозних капацитета и представљаће кохезиони фактор регио-

налне сарадње. Тиме се стварају **повољнији услови за пласман и на тржиште Европске уније**. Дијагонална кумулација са ЕУ, ЕФТА и Турском могућа је само за оне земље и територије у Региону које са њима имају потписане одговарајуће споразуме о слободној трговини.

У складу са Споразумом, у Региону је до краја 2008. успостављена либерализација трговине индустријским производима, у 2009. је испреговарана додатна либерализација трговине пољопривредним производима, а у 2010. години ће се наставити са њеном даљом либерализацијом.

Србија је, као и већина земаља ЦЕФТА, либерализовала у потпуности **трговину индустријским производима од 1. јануара 2007. године**, а код **пољопривредних производа** одређен степен заштите остао је само у трговини са **Хрватском**.

У 2009. години обављени су преговори о даљој либерализацији пољопривредних производа између чланица ЦЕФТА.

Албанија је постигла пуну либерализацију са: Хрватском, Македонијом, Молдавијом, Црном Гором и Србијом. **Хрватска** је потпуно либерализовала трговину са Албанијом, Молдавијом и УНМИК/Косовом, значајна либерализација је договорена са Црном Гором и Србијом, док је режим квота остао за две групе производа са Македонијом. **Македонија** је постигла пуну либерализацију са Албанијом, а задржала квоте са Хрватском (две групе производа) и Молдавијом (једна група производа). **Молдавија** је либерализовала пољопривреду са Албанијом, Хрватском, Црном Гором и Србијом, док је на квоти једна група производа у размени са Македонијом. **Црна Гора** је договорила пуну либерализацију са Албанијом и Молдавијом, а са Хрватском још увек има одређени број царина.

Босна и Херцеговина има слободну трговину са свим ЦЕФТА чланицама, осим са Албанијом.

Србија је договорила слободну трговину пољопривредним производима са Албанијом и Молдавијом, а постигла значајну либерализацију са Хрватском. Између две земље договорено је фазно снижење или укидање преференцијалних царина и повећање квота у оквиру одређеног временског периода. Овако испреговарана додатна либерализација трговине пољопривредним производима примењиваће се када ступи на снагу, од средине 2010. године.

Од 2011. године око 72% тарифних ознака пољопривредних производа биће потпуно либерализовано у размени између Србије и Хрватске (**Анекс 3.3 и Анекс 3.7 – симетричне листе пољопривредних производа који нису либерализовани ступањем на снагу додатног Протокола за увоз из Србије у Хрватску, односно из Хрватске у Србију**).

Србија председава ЦЕФТА у 2010. години. Предложила је четири главна приоритета у даљој примени ЦЕФТА, а који су потврђени и од стране ЦЕФТА Секретаријата:

Потенцијално отварање преговора о либерализацији у области услуга. Овај први приоритет обухвата припреме и почетак преговора у складу са СТО, чији је крајњи циљ прогресивна либерализација и отварање тржишта услуга између земаља ЦЕФТА.

Стварање једнаких услова за инвестиције. Ово је други приоритет који треба да оствари услове за привлачење што већег обима инвестиција у ЦЕФТА регион. Зато треба отклонити административне и друге препреке, а крајњи циљ је формирање заједничког инвестиционог тржишта са усаглашеним инвестиционим политикама земаља Региона. Потребно је унапредити

сарадњу националних агенција за промоцију инвестиција у Регион.

Отварање тржишта јавних набавки. Трећи приоритет који треба да обезбеди прогресивно и ефикасно отварање тржишта јавних набавки земаља ЦЕФТА до 01. маја 2010. године, уз примену принципа националног третмана (исти услови за домаће и стране понуђаче).

Постизање конкурентности и усаглашене трговинске либерализације. Овај четврти приоритет треба да обезбеди примену адекватне политике заштите конкуренције земаља ЦЕФТА да би се ефекти тржишне либерализације у потпуности искористили. Зато треба остварити већу сарадњу националних агенција за конкурентност.

3. Споразум о слободној трговини са ЕФТА

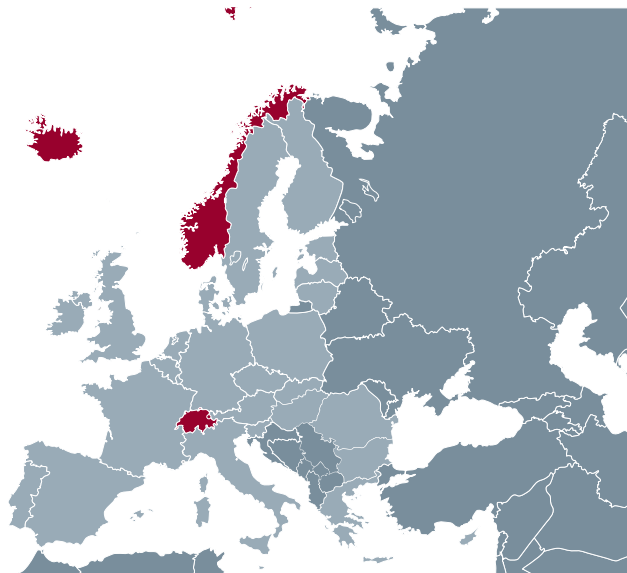
Европско удружење слободне трговине (ЕФТА) основано је 1960. године Стокхолмском конвенцијом. Земље оснивачи биле су Аустрија, Данска, Норвешка, Португал, Шведска, Швајцарска и Велика Британија, а накнадно су им се прикључили Исланд и Финска. **ЕФТА данас броји четири чланице: Република Исланд, Кнежевина Лихтенштајн, Краљевина Норвешка и Швајцарска Конфедерација.** Остале првобитне чланице напустиле су ЕФТА по приступању Европској унији (ЕУ). ЕФТА је закључила 18 споразума о слободној трговини (нпр. Албанија, Канада, Чиле, Хрватска, Египат, Израел, Либан, Македонија, Мексико, Сингапур, Србија...), а тренутно води преговоре са још 6 држава и царинских територија.

Од 1994. године Норвешка, Исланд и Лихтенштајн, иако чланице ЕФТА, постале су и чланице унутрашњег тржишта ЕУ, прихватајући Споразум о Европском еко-

номском простору. С обзиром да на референдуму није прошао овај Споразум у Швајцарској, она је посебним билатералним споразумима регулисала своје односе са ЕУ. Закључење Споразума о слободној трговини између Србије и ЕФТА логичан је и економски оправдан пут за уређење трговинских односа на сличан начин као и са чланицама ЕУ.

Посматрано из економског угла, постоји јасан интерес за наступ држава ЕФТА на српском тржишту, што се огледа кроз њихова улагања у нашу привреду и присуство њихових предузећа. Закључењем споразума са ЕФТА, Република Србија постаје привлачнија за стране инвеститоре и стварају се услови за нове инвестиције у домаћу привреду.

С друге стране, постигнута асиметричност либерализације трговине у нашу корист, уз могућност коришћења и дијагоналне кумулације порекла производа, утицаће да српски извозни производи буду конкурентнији на тржиштима држава ЕФТА, што ће створити услове за значајније повећање обима нашег извоза.

3.1. Основни споразум

Текст основног споразума са државама ЕФТА углавном је типски по својој садржини, уз одређене специфичности које свака земља која закључује споразум са ЕФТА државама оствари у преговорима. Саставни део овог споразума чине анекси и протоколи уз овај споразум, укључујући њихове додатке. У завршним одредбама, утврђује се ступање на снагу споразума који подлеже ратификацији, прихватању или одобрењу у складу са уставним захтевима Страна. **Предвиђено је да споразум ступи на снагу 1. априла 2010. године.**

3.2. Пољопривредни и индустријски споразуми

3.2.1. Основни пољопривредни производи

Како државе ЕФТА немају заједничку пољопривредну политику, концесије за основне пољопривредне производе преговаране су билатерално са сваком чланицом појединачно. Самим тим, споразуми о трговини пољопривредним производима закључени су на билатералној основи. Сваки од ових споразума има по две листе које садрже међусобно одobreне концесије за пољопривредне производе.

3.2.1.1. Србија – Исланд

Исланд се обавезао да за увоз пољопривредних производа пореклом из Републике Србије елеминише царине за значајан број следећих производа: мед, свеже и смрзнуто поврће, легуминозе, привремено козервисан лук, сушено поврће, све врсте воћа, зачинско биље, семена житарица, инулин, глутен, кукурузно брашно, брашно од легуминоза, све уљарице

и јестива уља, брашно од соје, животињска и биљна уља и масти, шећер, кисели краставци и остало конзервисано поврће, кисели купус, ајвар, џем, воћни сокови, соја сос и сенф, воде, сирће, дуван и цигарете.

Наша страна је Исланду дала концесије за све тражене производе, осим за јагњеће месо, на нивоу који је одобрила ЕУ по ССП, и то за: живе коње, овчје месо, коњско месо, сир и воде.

3.2.1.2. Србија – Норвешка

Норвешка се обавезала да за извоз пољопривредних производа пореклом из Републике Србије смањи царине за: јунеће, свињско и овчје свеже месо, за димљено месо, млечне намазе (кајмак), мед, парадајз и остало свеже поврће изузев кромпира, смрзнуто, суво и привремено конзервисано поврће, свеже воће у целини, суво и привремено конзервисано воће, конзервисане парике, кисели купус и ајвар, сок од јабука и мешавине сокова.

Наша страна је Норвешкој дала концесије на нивоу који је у ЕУ одобрен у првој или другој години примене ССП, и то за: приплодне свиње чисте расе, овчје месо, за живинско месо, сушено и димљено месо, за сир (осим за Јарлсберг за који је одобрен нулти ниво), сирово сојино уље, кобасице, остали припремљени или конзервисани производи од меса, минералне воде и безалкохолна пића и алкохолна пића (при чему је за Aquavit - њихово национално пиће, одобрен нулти ниво царине), храну за мачке и псе, као и осталу храну за исхрану животиња.

3.2.1.3. Србија – Швајцарска

Швајцарска се обавезала да за увоз пољопривредних производа из Републике Србије смањи царине

за: говеђе месо за 15%, односно 6%, свињске и говеђе димљене или сушене шунке за око 20%, за све врсте сирева 100% – потпуно укидање царина, мед за 50%, односно за 80% за багremов мед, за живе биљке и цвеће резано и остало и неижиљене резнице и калем-гранчице, калеми 100% – потпуно укидање царина, кромпир за 50%, свеже поврће изузев парадајза у сезони од 50% до 100%, привремено конзервисано и за неке врсте сушеног поврћа потпуно укидање царина, за суво воће 100% – потпуно укидање царина, осим за јабуке – 50%, за замрзнуте малине без шећера – нулти ниво, а за остале за 60% и за малине са додатком шећера 24%, све врсте биљних масти и уља за техничку употребу потпуно укидање царина, кобасице за 12% и остали конзервисани производи од меса од 12% до 50%, кисела паприка за 60%, прерађени парадајз 73%, остало поврће припремљено или конзервисано и ајвар 25%, за конзервисане легуминозе и неке врсте воћа у алкохолу од 25% до 100%, за воћне сокове од појединачног воћа око 30% при чему за сок од вишње и сок од малине за 100% (потпуно укидање царина).

Поред упорног залагања за добијање значајнијих концесија за вино, успели смо да добијемо само **концесије за слатка вина** (у које спада и Бермет) – нулти ниво и пенушава вина - снижење за око 30%, с тим што је Србија једина држава којој су одобрили концесије за вино.

Наша страна је Швајцарској одобрила концесије на нивоу који је ЕУ дала за прву годину примене ССП, за следеће производе: стока за приплод (укидање царина), јунеће и свињско месо 10%, млеко свеже и млеко у праху 10–20%, јогурти 20%, сурутка 10%, млечни намази 10%, прерађени парадајз за 25%, остало конзервисано поврће 20%, поврће, воће, језграсто воће, коре од воћа и остали делови биља, конзервисани у

шећеру 20% до 40%, за један број тарифних ознака из групе: воће, језграсто и остали делови биља за јело, друкчије припремљени или конзервисани, са додатком или без додатка шећера или других средстава за заслађивање или алкохола – за 20%, етил-алкохол алкохолне јачине 80% вол или јачи, неденатурисани – 10% за храну за исхрану стоке 20% до 30%.

На нивоу концесије које смо ЕУ дали у другој или трећој години примене ССП: мед 20%, смрзнуто поврће 40%, сушени лук за 40%, од свежег воћа само за јабуке 33% уз задржавање сезонске царине од 20%, смрзнуто воће за 50%, осим за смрзнуте малине и купине где смо потпуно укинули царину рачунајући да смо у овој производњи супериорно конкурентни у односу на другу страну, кобасице и остале месне прерађевине 30%, за воћне сокове и вино 30% и једна тарифна ознака изнад концесија одобрених ЕУ —»реконституисани« дуван – снижење за 17%.

За један производ договорена је бесцаринска квота. Односи се на сир, што је био највећи приоритет швајцарске стране. Одобравањем квоте од 150 тона за тврде сиреве, који се углавном или уопште не производе у домаћој производњи, обезбедили смо асиметричност у корист српске привреде, како у обиму тако и у нивоу царинских концесија за остале пољопривредне производе. За увоз сирева из Републике Србије швајцарска страна у потпуности елиминисе царине.

3.2.2. Прерађени пољопривредни производи

ЕФТА државама најповољнији приступ тржишту ових производа обезбеђује ЕУ, самим тим повољнији приступ од одобреног ЕУ не обезбеђује трећим земљама са којима потписује споразуме о слободној трговини, а то је добила и Србија. ЕФТА државе немају царинску унију, већ зону слободне трговине, те

свака од њих има своје МФН царине према трећим земљама. Зато су концесије за обрађене пољопривредне производе нашој страни одобрене од сваке од потписница појединачно, а садржане су у истој табели – Табела 1. Протокола А.

Преговаран је приступ ЕФТА држава нашем тржишту прерађених пољопривредних производа. Преговарана је једна листа производа (Табела 2. Протокола А) која је заједничка за све четири ЕФТА државе.

Ниво концесија који је наша страна обезбедила ЕФТА државама приближан је нивоу либерализације који је одобрен ЕУ у оквиру ССП за другу или трећу годину примене, у зависности од производа и степена интереса обеју страна.

Специфичност концесија ЕФТА за прерађене пољопривредне производе је у томе што, као и ЕУ, примењују тзв. „европску формулу“ за обрачун преференцијалних царина. Формула се састоји у либерализацији индустријске компоненте у производу, док се за компоненте примарних производа примењују царине за те производе у зависности од процената са којим учествују у његовој вредности.

3.2.3. Индустијски производи, укључујући и рибе

У погледу приступа тржишту индустријских производа, државе ЕФТА понудиле су слободан приступ свом тржишту од дана ступања на снагу споразума. Самим тим и наша страна понудила је државама ЕФТА исти третман за индустријске робе као што је одобрила ЕУ у оквиру ССП. Што значи да су договорене различите динамике заштите по принципу листа осетљивости. **Осетљиви производи са листе А** ће бити на 0% у другој години примене споразума, **веома осетљиви са листе Б** у четвртој години, **најосетљивији са листе В** у петој години (Табела 3), док ће за **неосетљиве производе** царина бити елиминисана даном ступања на снагу споразума.

Табела 3:

Снижење царинских стопа по листама осетљивости

РЕПУБЛИКА СРБИЈА – ЕФТА					
	2010	2011.	2012.	2013.	2014.
ЛИСТА - А	40%	0%	0%	0%	0%
ЛИСТА - Б	60%	40%	20%	0%	0%
ЛИСТА - В	70%	55%	40%	20%	0%

Сагласно одредбама Споразума о пољопривреди СТО, **рибе и рибље прерађевине у Споразуму о слободној трговини са државама ЕФТА спадају у индустријске производе.** ЕФТА државе обавезале су се да даном ступања Споразума на снагу у потпуности елиминишу све царине на увоз риба и рибљих прерађевина пореклом из Србије, а наша страна се обавезала да у року од пет година у потпуности укине царине на увоз риба и производа од риба, осим за шарана, истом динамиком коју је у оквиру ССП договорила за увоз ових производа из ЕУ.

4. Споразум о слободној трговини са Руском Федерацијом

Руска Федерација преференцијалне трговинске односе скоро искључиво је развијала са земљама Заједнице независних држава. У два таласа 1998. и 2005. године, у склопу преговора по другим економским питањима, ЕУ је започињала разговоре са Москвом који би се могли сматрати и покушајима за успостављање зоне слободне трговине, али практични кораци нису уследили. И ЕФТА земље су нешто слично наговестиле 2007. године, али су даље активности у том правцу ве-зале за улазак Руске Федерације у СТО.

Тако су Република Србија и Црна Гора једине земље ван Заједница независних држава које имају Споразум о слободној трговини са Руском Федерацијом из **августа 2000**, којим је око **95% тарифних позиција ослобођено плаћања царинских дажбина у међусобној трговини.** Мада је Споразумом о слободној трговини са РФ било предвиђено да се у наредних пет година од његовог потписивања етапно елиминишу и преостале робе на листама изузетака из режима слободне трговине, до тога у пракси није дошло. Ипак, Република Србија је у преговорима са Руском Федерацијом **постигла додатну либерализацију која је отпочела применом новог Протокола о изузецима из режима слободне трговине потписаног 3.априла 2009. године.**

У сада важећем списку изузетака из режима слободне трговине при увозу у Србију остали су следећи руски производи:

- Славине, вентили, котлови, резервоари, каце
- Трактори, осим оних из тарифног броја 8709
- Путнички аутомобили, осим оних из тарифног броја 8702
- Моторна возила за превоз робе

При извозу у Русију изузеци из режима слободне трговине примењују се на следеће производе пореклом из Србије:

- Живинско месо и отпаци, скроб, бели шећер, гликозни сируп, вино пенушавао
- Неденатурисани етил алкохол преко 80%, етил алкохол
- Неденатурисани етил алкохол мањи од 80% осим коњака и ликера у судовима већим од 2л
- Цигаре и цигарете
- Нека предива и тканине од памука
- Одређене врсте тепиха и подних покривача
- Специјалне тканине
- Компресори за расхладне уређаје
- Регистар касе
- Монитори и пројектори
- Трактори, осим т.б.8709
- Путнички аутомобили, осим т.б.8702
- Дрвени намештај за кухиње и спаваће собе

Овај Споразум захтевао је ратификацију од стране парламената обе државе. Југословенски парламент ратификовао је Споразум још 10. маја 2001. године. Влада Руске Федерације предала га је на ратификацију Државној Думи 29. августа 2001. године. Споразум није ратификован од стране Думе, с обзиром да је претходно била потребна сагласност ЕВРОАЗЕС (Евроазијски економски савет), што је учињено тек марта 2005. године. Ипак, Споразум се све време несмета-

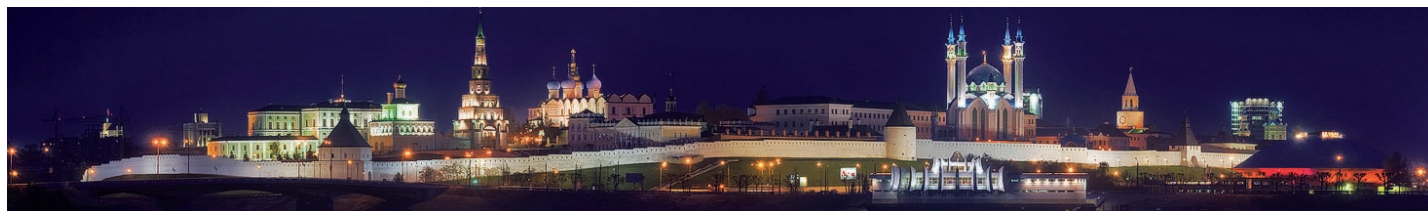
но примењивао, тако да је и додатна либерализација коју је постигла наша земља, из априла 2009. године, постала применљива налогом Федералне царинске службе Руске Федерације бр.1222 од 02.07.2009.

Карактеристика Споразума о слободној трговини између Србије и Русије јесте да се у међусобној трговини примењују **другачија Правила о пореклу робе**, што није уобичајено код овакве врсте споразума који се обично позивају на Паневропска правила о пореклу производа. Правила о пореклу робе, која се примењују у обе државе у случајевима када треба утврдити да ли је производ стекао домаће порекло, **заснована су на „ад валорем“ принципу**. По основу овог принципа роба се сматра **довољно обрађеном или прерађеном уколико вредност употребљених материјала и сировина без порекла не прелази 50% вредности готовог производа франко фабрика**.

Принцип „**билатералне кумулације**“ признаје се у међусобној трговини. На основу овога принципа сировине и материјали пореклом из земље увознице, који учествују у производњи у земљи извозници, **сматрају се као сировине са пореклом**.

Руска правила о пореклу поред директне испоруке траже и **непосредну куповину, односно плаћање у земљи**, од правног лица регистрованога за делатност у Србији.

Уверење о пореклу производа, тзв. Сертификат Форма А, у Србији издаје надлежни царински орган, а у Руској Федерацији њена Трговинско-индустријска комора.

5. Споразум о слободној трговини са Републиком Белорусијом

Иницијатива за закључивање Споразума о слободној трговини датира из 1998. године, међутим, до 2006. трајао је период када су предлагани различити приступи у погледу дужине транзиционог периода, дефинисању осетљивих области сарадње, динамике снижавања царине, утврђивању правила о пореклу робе и листама изузећа из режима слободне трговине. Након што је Србија јуна 2006. године постала самостална држава, на иницијативу белоруске стране поново су покренути преговори за закључивање Споразума о слободној трговини. **Споразум је потписан у Минску 31. марта 2009. године.**

Имајући у виду да је белоруска страна током последње рунде преговора предложила потпуну либерализацију међусобне трговине, осим за осетљиве пољопривредне производе и поједине акцизне робе, **усаглашен је јединствени Списак роба које потпадају под изузетке из режима слободне трговине (Прилог А) који ће се примењивати приликом увоза у оба правца.** То су: шећер, алкохоли и цигарете, као и употребљавани путнички аутомобили, употребљавани аутобуси, употребљавани камиони, употребљавани трактори и протектиране и употребљаване гуме.

Накнадно, белоруска страна је предложила **допуњу Прилога А**, што је наша страна прихватила, а допуна се односи на **изузимање из режима слободне трговине минералних горива приликом извоза са царинске територије Републике Белорусије у Републику Србију**, за које белоруска страна има извозне царине.

Члан 8. Споразума третира питање **правила за утврђивање порекла робе**, садржана у Протоколу о утврђивању земље порекла робе и методама административ-

не сарадње, а која **се заснивају на принципу правила 50%.** Протокол о утврђивању земље порекла робе и методама административне сарадње садржи 6 глава, односно 36 чланова, којим се прецизно дефинишу правила за одређивање земље порекла робе; прилоге I и II уз Протокол, којим се утврђују форма, садржина и начин попуњавања уверења о пореклу робе ASB1.; као и Заједничку изјаву.

Члан 7. утврђује да ће се приликом **усаглашавања потребних докумената за међусобне испоруке и транзит робе** примењивати национални прописи у области ветеринарства, карантина и заштите биља, као и у области здравствене исправности намирница и предмета опште употребе, у складу са међународним конвенцијама у тим областима, одредбама ГАТТ 1994 и Споразума СТО о примени санитарних и фитосанитарних мера, на начин који неће представљати произвољну или неоправдану дискриминацију или прикривено ограничавање међусобне трговине.

Члан 14. регулише начин плаћања у конвертибилним валутама. **Плаћања** која се односе на трговину робом између привредних субјеката држава Страна уговорица и трансфер тих плаћања на територију једне од тих држава према седишту повериоца – не подлежу ограничењима. Стране уговорнице ће се уздржавати од ограничења приликом одобравања или измиривања краткорочних или средњорочних кредита, којима обезбеђују трговинске операције привредних субјеката својих држава.

6. Споразум о слободној трговини са Републиком Турском

Географски положај Турске определио је њену стратегију ка развијању политичких и економских односа са Западном и Источном Европом, земљама Медитеранског, Црноморског и Каспијског региона као и земљама Блиског и Средњег Истока. У склопу такве политике и питање либерализације трговине Турске са светом ишло је у више праваца, тако да Турска има завидан број споразума о слободној трговини, а њене актуелне делатности на том плану протегле су се и на АзијскоПацифички регион. Међутим, несумњиво је да Европска Унија има посебан значај за њу. Још од 1995. године Турска је у царинској унији са ЕУ, а статус кандидата за улазак у ЕУ стекла је 1999. године. У систему тако умрежене преференцијалне трговине веома је значајно што је и Србија потписала Споразум о слободној трговини са Турском.

Споразум је потписан 1. јуна 2009. године. Поступак ратификације у обе земље требало је да се обави до краја 2009, како би ступио на снагу 1. јануара 2010, али турска страна још није завршила тај процес. Споразум има 38 чланова подељена у четири поглавља: Индустијски производи; Пољопривредни и риболовни производи; Услуге и улагања; Опште одредбе.

Трговина **индустијским производима** либерализоваће се према **асиметричном моделу**, који је скоро у потпуности једнак моделу из ССП. Веза са ССП постоји због царинске уније Турске са ЕУ (од 1996).

Позитиван изузетак у односу на договорено у ССП представља третман за увоз одређених текстилних производа и производа црне и обојене металургије, који у Споразуму са Турском имају дужи транзициони период либерализације, а самим тим и заштите.

Члан 4. предвиђа да се од дана ступања на снагу Споразума неће уводити нове увозне царине и таксе једнаког дејства као увозне царине. За индустријске производе пореклом из Србије, **све увозне царине у Турској ће се укинати од дана ступања на снагу овог Споразума. Динамика снижавања царина на увоз у Србију индустријских производа пореклом из Турске регулисана је у Анексу II (списковима А, Б и Ц).** Индустијски производи пореклом из Турске, који нису садржани у наведеним списковима, увозиће се у Србију без наплате царине.

Према осетљивости, сви индустријски производи разврстани су у три листе и то:

- **листа А – осетљиви** са снижењем царина у периоду од 2 године и динамиком: на 70%, односно на 40% од МФН царине и 0% у 2012. години;
- **листа Б – веома осетљиви производи** са динамиком либерализације у периоду од 4 године и снижењем МФН царине на нивое царине по годинама, од године почетка примене споразума на: 80%, 60%, 40%, 20% и 0% у 2014. години и
- **листа Ц – најосетљивији производи** са динамиком либерализације у периоду од 5 година и снижењем МФН царине на нивое царине по годинама, од године почетка примене споразума на: 85%, 70%, 55%, 40%, 20% и 0% у 2015. години.

У процени **бенефита** од примене споразума у делу индустријских производа, најизгледније је очекивати га у **области текстилних производа**, због повољнијих услова за увоз сировина пореклом из Турске, а тиме и могућег повећања извоза готових текстилних производа.

Либерализација трговине **пољопривредним производима** односи се само на производе биљног порекла и риболовне производе, а одвијаће се у оквиру коли-

чинских квота, са преференцијалном стопом царине.

Асиметричне квоте у корист турске стране договорене су за 14 производа (морске рибе; сланутак, лешници, пистаћи; смокве, суве; поморанце; мандарине; грејпфрут; лимун; грожђе, суве кајсије, маслиново уље; парадајз конзервисан).

Асиметрија у корист српске стране испреговарана је за 38 производа, односно група производа (пшеница; кукуруз, брашно и гриз од соје; јагоде, малине, купине, смрзнуте; руже; шумско дрвеће за садњу; семенски кромпир; купус; грашак, пасуљ и боранија, свежи; кукуруз шећерац; поврће, махунасто, сушено;

трешње и вишње, са додатком шећера; суве шљиве; семе коморача; бобице клеке; остали зачини; семење за птице; семе шећерне репе; семе крмног биља; семе поврћа; семе шумског дрвећа; испарљива неетарска биљна уља, сирова; производи за исхрану деце; козервисани краставци и корнишони; воћни сокови; супе и чорбе; сладолед; концентрати беланчевина, производи за исхрану непоменути остали и вино).

Симетричне квоте са преференцијалним царинама на приближно истом нивоу договорене су за 8 производа, односно група производа (парадјз; празилук и остали лукови; паприка; маргарин; производи од шећера; чоколаде; тестенине и пекарски производи са додатком какаа или без додатка и кекс).

Преференцијалне царине договорене су на нивоу (зависно од производа) од око 50% снижења са наше стране, односно 50% до 90% са турске стране, с обзиром да су у Турској примењене царине на вишем нивоу од наших.

Обим квота је договорен на нивоу нашег просечног трогодишњег увоза у периоду 2006–2008 за: парадајз; празилук, паприку, чоколаду и тестенине, а за производе од шећера значајно испод просечног трогодишњег увоза.

Трговина производима који нису обухваћени квотама, одвија се у режиму МФН царина.

Протокол о правилима о пореклу заснован је на Протоколу III уз ССП. **Омогућава дијагоналну кумулацију порекла са Републиком Турском** и земљама које су у процесу стабилизације и придруживања са ЕУ, а које са Републиком Турском имају закључене споразуме о слободној трговини (Албанија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Македонија и Црна Гора) и уједно су чланице ЦЕФТА 2006.

III ТРЕНД ПРИВРЕДНОГ РАЗВОЈА ПАРТНЕРА

1. Пројекција кретања светске производње и трговине до 2011. године

Извоз Србије у 2009. години био је значајно погођен деловањем светске финансијске кризе, зато што је највећи део њеног извоза усмерен на тржишта ЕУ и ЦЕФТА која су смањила увозну тражњу, такође услед деловања кризе. После краћег осврта на пројекције кретања светске производње и трговине, циљ наредног поглавља је да се укаже на основне привредне перформансе земаља и група земаља са којима Србија има закључене Споразуме о слободној трговини.

Према најновијим проценама Међународног монетарног фонда, светска производња током 2010. године требало би да оствари привредни раст од 3,9%, првенствено предвођен снажнијим економским перформансама земаља у развоју, пре свих Кине (раст производње од 10% у 2010. години) и Индије (7,7%). Током кризне 2009. године, за разлику од осталих земаља, Кина и Индија су оствариле позитивне стопе раста производње (8,7% и 5,6%, респективно) и биле водећа снага позитивне стопе раста за категорију земаља у развоју (раст од 2,1% у 2009. години). Очекује

се да у привредно развијеним земљама производња порасте 2% у 2010. години и 2,4% у 2011. години. Ипак, очекује се да ће опоравак развијених економија бити слаб и постепен, као и да ниво производње до краја 2011. године неће достићи ниво пре кризе. Високе стопе незапослености и јавног дуга, као и недовољно опорављени финансијски системи, остају изазов даљег опоравка.

Очекује се да ће раст производње у земљама у развоју достићи 6% у 2010. години, док су предвиђања за 2011. знатно повољнија, тј. 6,3% (видети табелу 1) .

Према најновијим предвиђањима ММФ-а², од јануара 2010. године, очекује се да обим светске трговине (робом и услугама), после драстичног пада од 12,3% у 2009. години, оствари позитивне стопе раста у 2010. години, од 5,8%, односно 6,3% у 2011. години. Раст светске трговине ће бити подстакнут повећањем увозне тражње земаља у развоју (очекивани раст од 6,5% у 2010. години) и извоза развијених привреда (5,9% пораст у 2010. години). Очекивани раст светске трговине током 2011. године од 6,3% биће предвођен значајнијим растом извоза (7,8%) и увоза (7,7%) земаља у развоју. У табели 4. приказано је очекивано кретање робне размене у наредном периоду.

² World Economic Outlook, UPDATE, An update of the key WEO pojections, January 26, 2010

Табела 1.

Динамика производње у периоду 2008–2011. године

стопе раста у %				
	2008	2009*	2010*	2011*
Светска производња	3,0	-0,8	3,9	4,3
Развијене привреде	0,5	-3,2	2,1	2,4
САД	0,4	-2,5	2,7	2,4
ЕУ	1,0	-4,0	1,0	1,9
Јапан	-1,2	-5,3	1,7	2,2
Земље у развоју	6,1	2,1	6,0	6,3
Централна и источна Европа	3,1	-4,3	2,0	3,7
ЗНД	5,5	-7,5	3,8	4,0
Русија	5,6	-9,0	3,6	3,4
Кина	9,6	8,7	10,0	9,7
Индија	7,3	5,6	7,7	7,8

*Пројекције.

Извор: IMF, World Economic Outlook UPDATE, January 26, 2009

Табела 2.

Динамика међународне трговине у периоду 2008–2011. године

стопе раста у %				
	2008	2009	2010*	2011*
Светска трговина (производи и услугама)	2,8	-12,3	5,8	6,3
Увоз				
Развијене привреде	0,5	-12,2	5,5	5,5
Земље у развоју	8,9	-13,5	6,5	7,7
Извоз				
Развијене привреде	1,8	-12,1	5,9	5,6
Земље у развоју	4,4	-11,7	5,4	7,8

*Пројекције.

Извор: World Economic Outlook, UPDATE, An update of the key WEO projections, January 26, 2010, стр. 2

2. Основне карактеристике привреда и пројекција макроекономских индикатора по партнерима из споразума

2.1. Европска унија

Европска унија је велико тржиште које заузима површину од 4,2 млн. км² и у чијем саставу је 27 држава. По броју становника (496,7 млн. извор: Светска банка, 2009), ЕУ је на трећем месту у свету, после Кине и Индије. У светској популацији ЕУ учествује са око 7%.

У 2008. години БДП ЕУ износио је 18.455,9 млрд. УСД, што је сврстава на 1. позицију ранг листе земаља света према овом показатељу. Одмах иза ЕУ је САД са БДП у износу од 14.204,3 млрд. УСД. У ЕУ, као целини, као и готово свим чланицама појединачно, више од 60% БДП генерисано је услугама (међу којима доминирају банкарство, туризам, транспорт и осигурање). Мада су индустрија и пољопривреда изузетно важне, њихово учешће у БДП је последњих година опадало.

Ова интеграција учествује у укупној светској трговини са око 1/5. Водећи је извозник робе у свету и на другом је месту на листи највећих увозника. Унутрашња трговина између земаља чланица ЕУ чини скоро 70% укупне трговине ЕУ. И у трговини услугама ЕУ предњачи у свету и учествује са око 30%.

ЕУ је такође значајан партнер неразвијеним и мање развијеним земљама, од којих многе имају бесцарински приступ овом тржишту. Циљ преференцијалног приступа ЕУ тржишту је подстицање економског развоја ових земаља.

Поред тога, ЕУ је водећи светски инвеститор, као и прималац инвестиција. Када се изузму интра-ЕУ кретања инвестиција, ЕУ учествује са око 38% у излазном (outflow) и 29% у улазном (inflow) стоку инвестиција.

Табела 3.

Одабрани макроекономски показатељи ЕУ и њихове пројекције до 2014. године

	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
БДП, конст. цене (стопе раста)	3,9	1,0	-4,1	0,4	1,7	2,2	2,4	2,5
Инвестиције (% БДП)	21,2	21,5	18,7	18,2	-	-	-	-
Инфлација (у %)	3,2	2,6	0,8	1,1	1,1	1,4	1,6	1,4

Извор: IMF, World Economic Outlook Database, october 2009 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/weodata/download.aspx>

У 2009. години и трговинска и производна активност ЕУ забележиле су смањење, па пад БДП износи 4,2%. Према најновијим проценама од краја јануара 2010. године које је урадио ММФ, очекује се да ће привреда ЕУ остварити раст од 0,4% и 1,8%, током 2010. и 2011. године.

2.2. ЦЕФТА

Тржиште споразума ЦЕФТА обухвата популацију од око 25 млн. становника. Карактеристично је за све земље потписнице ЦЕФТА споразума да су то углавном мале привреде, да су им производи недовољно конкурентни и да све земље имају дефицит трговинског биланса и буџета (с тим што постоје разлике у висини тих дефицита и висини њиховог учешћа у друштвеном производу). Све земље, мање више, имају незадовољавајућу инфраструктуру, недостатак обртног капитала и недовољну и неадекватну кредитну подршку, као и високо учешће сиве економије.

У структури спољне трговине, на страни извоза доминирају пољопривредно–прехрамбени производи, индустријске сировине и полуфабрикати, а на страни увоза машине, опрема и индустријски производи високог степена прераде.

У економској сарадњи са иностранством ове земље оријентисане су првенствено на сарадњу са индус-

тријски развијеним земљама Запада, посебно са ЕУ. Учешће трговине са ЕУ креће се од 50%–80% (доминирају Италија и Немачка), док је учешће међусобне трговине у укупној трговини са светом релативно мало. Улазак у Европску унију један је од најважнијих приоритета сваке од држава овог региона.

Национална богатства ових земаља су значајна, посебно у производњи и преради пољопривредних производа, а развојне шансе постоје и у:

- црној и обојеној металургији
- хемијској индустрији
- индустрији коже, обуће и текстила

БДП земаља споразума ЦЕФТА у 2008. години, крећао се у распону од 4,5 млрд. УСД у Црној Гори до 69,3 млрд. УСД у Хрватској. Земље споразума су током 2009. године оствариле смањење БДП од око 4%, при чему је Албанија забележила раст од 0,7%, а највећи пад забележен је у Молдавији од -9%. Према проценама ММФ-а, у наредном петогодишњем периоду очекује се просечан раст привреда у споразуму ЦЕФТА од око 3,9%, при чему се у 2010. години предвиђа највиша стопа раста привреде Албаније од 2,2%, док се за Црну Гору процењује даље смањење БДП од 1,95%, до 2011. године када се очекује раст од 3,7%. У 2008. години просечна вредност БДП по становнику износила је 6,246 УСД, при чему је највиши БДП по ста-

новнику остварила Хрватска од 15.633 УСД. Очекује се да ће у наредном петогодишњем периоду БДП по становнику земаља ЦЕФТА споразума годишње расти

за 5,8%. ММФ предвиђа да ће у 2010. години највиши раст БДП по становнику забележити Македонија.

Табела 4.

Одабрани макроекономски показатељи ЦЕФТА и њихове пројекције до 2014. године

	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Популација (мил. особа)								
Албанија	3,1	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,3
БиХ	3,8	3,9	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,1
Хрватска	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4
Македонија	2,0	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1
Молдавија	3,6	3,6	3,6	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5
Црна Гора	-	-	-	-	-	-	-	-
Србија	7,5	7,4	7,4	7,4	7,4	7,4	7,4	7,5
БДП, конст. цене, стопе раста								
Албанија	7,3	6,8	0,7	2,2	6,3	6,2	6,1	6,0
БиХ	5,2	5,5	-3,0	0,5	4,0	6,0	6,0	4,5
Хрватска	3,0	2,4	-5,2	0,4	2,5	4,0	4,0	4,0
Македонија	4,5	4,9	-2,5	2,0	5,0	5,0	4,0	4,0
Молдавија	2,1	7,2	-9,0	0,0	3,0	5,0	5,0	5,0
Црна Гора	-	7,5	-4,0	-1,9	3,7	4,2	4,0	4,0
Србија	5,2	5,4	-4,0	1,5	3,0	5,0	5,5	5,5
БДП per capita, у УСД								
Албанија	1.190,13	4.089,59	3.680,54	3.684,37	3.956,09	4.269,66	4.587,48	4.914,84
БиХ	1.511,17	4.625,42	4.235,62	4.406,69	4.683,96	5.056,85	5.456,76	5.814,02
Хрватска	4.873,64	15.633,52	13.913,10	14.259,63	14.948,34	15.893,53	16.874,35	17.873,94
Македонија	1.789,99	4.656,59	4.281,47	4.498,76	4.869,36	5.263,10	5.628,17	6.006,05
Молдавија	353,67	1.692,55	1.495,98	1.337,61	1.413,18	1.502,80	1.602,50	1.727,02
Црна Гора	-	-	-	-	-	-	-	-
Србија	1.152,24	6.781,88	5.742,04	6.028,86	6.345,85	6.882,74	7.504,05	8.196,46

	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Инфлација (у %)								
Албанија	4,2	2,2	1,8	2,6	2,8	2,8	2,9	3,0
БиХ	7,0	3,8	0,8	1,8	2,0	2,2	2,4	2,5
Хрватска	5,5	2,8	3,0	2,8	2,8	2,8	3,0	3,0
Македонија	5,8	4,1	-1,0	2,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Молдавија	18,5	7,3	5,0	5,0	5,0	5,0	4,0	4,0
Црна Гора	-	7,2	1,0	2,2	2,7	3,4	2,9	3,3
Србија	112,0	8,6	10,0	6,9	6,0	5,5	5,0	4,5

Извор: IMF, World Economic Outlook Database, october 2009 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/weodata/download.aspx>

2.3. ЕФТА

ЕФТА представља тржиште од потенцијалних 13,5 милиона потрошача. ЕФТА земље су светски лидери у неколико сектора од виталног значаја за светску економију.

Алпске земље, Лихтенштајн и Швајцарска, су међународни финансијски центри и седишта великих предузећа и мултинационалних компанија. Швајцарска је светски лидер у фармацији, биотехнологији, машинској индустрији, ручној изради сатова, банкарству и осигурању. Привреда Лихтенштајна је високо индустријализована, специјализована у области истраживачко-развојне делатности, производима високе технологије и прецизних елемената.

Нордијске земље ЕФТА, Норвешка и Исланд, препознатљиве су по производњи рибе, металској индустрији и поморском транспорту. Привреда Исланда обилује великим изворима обновљиве енергије: богатство риболовног подручја и хидро и геотермална енергија. И поред тога што се још увек ослања на рибарство, привреда Исланда је у последње две деценије много

напредовала и значајно обогатила асортиман, посебно у области прераде алуминијума и обиму пружања услуга. Више него Норвешка привреда, привреда Исланда обилује природним ресурсима, у оквиру којих су природни извори нафте, хидро-енергија и рибарство. Други важан сектор је сектор услуга из области поморског транспорта и нафтне индустрије.

Земље ЕФТА имају веома висок БДП по глави становника у свету. Према подацима Светске банке и ММФ, у 2008. години БДП р.с. износио је око 70.327 УСД (укупан БДП 955,1 млрд. УСД).

Према последњим подацима ММФ, и ове земље су биле погођене кризом. Према процени, у 2009. години БДП је смањен за 1,95%. У 2010. години очекује се блажи опоравак, тј. раст БДП од 0,48%. Исланд је држава која је највише била погођена кризом. У јулу 2009. године ова држава је поднела захтев за чланство у ЕУ. Захтев је прослеђен Европској комисији, која треба да размотри спремност Исланда за преговоре о чланству.

Табела 5.

Одабрани макроекономски показатељи ЕФТА и њихове пројекције до 2014. године

	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Популација (мил. особа)								
Швајцарска (са Лихтејнштајном)	7,2	7,3	7,3	7,3	7,3	7,3	7,3	7,3
Норвешка	4,5	4,8	4,8	4,8	4,9	4,9	4,9	5,0
Исланд	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
БДП, конст. цене, стопе раста								
Швајцарска (са Лихтејнштајном)	3,6	1,8	-2,0	0,5	1,0	1,3	1,5	1,5
Норвешка								
Исланд	4,3	1,3	-8,5	-2,0	0,9	2,0	3,0	4,0
БДП per capita у УСД								
Швајцарска (са Лихтејнштајном)	34.762,73	68.433,12	66.126,80	67.957,07	68.942,77	70.026,78	70.882,16	71.606,92
Норвешка	37.390,55	94.386,51	76.692,09	83.518,15	85.532,93	87.407,31	89.555,60	91.694,69
Исланд	30.693,38	53.058,03	36.873,43	36.126,72	36.103,82	36.018,79	36.469,42	37.646,91
Инфлација (у %)								
Швајцарска (са Лихтејнштајном)	1,5	0,7	-0,4	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0
Норвешка	3,0	2,1	1,9	1,9	2,5	2,5	2,5	2,5
Исланд	4,2	18,1	7,0	2,5	2,6	2,5	2,5	2,6

Извор: www.efta.int

2.4. Руска Федерација

Руска Федерација је по критеријуму површине највећа држава у свету (17.075.400км²) и око 1,8 пута је већа од САД. Лоцирана је у источном делу Европе и северном делу Азије. Територија Русије обухвата 11 временских зона.

Ова земља има 142 млн. становника. У привредном смислу, реч је о земљи богатој природним ресурсима

(посебно енергетским: нафта, гас, угаљ) и са веома богатом и разноврсном индустријом (пored енергетике, развијене су и металска, аутоиндустрија, машинска, фармацеутска, грађевинска, прехранбена, итд.).

Русија је водећи произвођач рибе у свету, али и злата и дијаманата, као и извозник руде гвожђа, бакра, никла, пшенице.

У 2008. години Русија је остварила БДП у износу од

Табела 6.

Одабрани макроекономски показатељи РФ и њихове пројекције до 2014. године

	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Популација (мил. особа)	146,9	142,0	141,3	140,3	139,8	139,41	138,93	138,46
БДП, конст. цене (стопе раста)	10,0	5,6	-7,6	1,54	3,0	3,7	4,2	5,0
БДП per capita у УСД	1.767,88	11.806,95	8.873,61	9.717,23	10.956,31	12.239,82	13.651,86	15.366,41
Инфлација (у%)	20,2	13,3	11,0	9,0	8,0	7,5	7,0	7,0

Извор: IMF, World Economic Outlook Databse, october 2009, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/weodata/download.aspx>

1,607,8 млрд. УСД, што по глави становника даје износ од 11 338 УСД. Утицај економске кризе на Русију био је велики, па се очекује да пад БДП у 2009. буде регистрован чак од 7,55%. Ипак, према најновијим пројекцијама које је крајем јануара 2010. године урадио ММФ, очекује се да ће привреда Русије остварити раст од 1,5% и 3,0%, током 2010. и 2011. године, респективно.

2.5. Турска

Турска има 73,9 млн. становника, али такав географски положај који омогућава интензивне економске везе са земљама Блиског Истока, Северне Африке и Еуроазије, односно приступ тржишту од готово 1 млрд. потрошача. У 2008. години, према подацима Светске банке, БДП Турске достигао је 794,2 млрд.

Табела 7.

Одабрани макроекономски показатељи Турске и њихове пројекције до 2014. године

	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Популација (мил. особа)	62,7	69,6	70,4	71,2	72,0	72,8	73,6	74,4
БДП, конст. цене (стопе раста)	6,8	0,9	-6,5	3,7	4,0	3,5	3,5	3,5
БДП per capita, у УСД	4.245,22	10.479,45	8.427,11	8.294,84	8.478,37	8.769,21	9.153,00	9.550,75
Инфлација (у %)	39,0	10,1	5,8	6,3	5,5	4,0	4,0	4,0

Извор: IMF, World Economic Outlook Databse, october 2009 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/weodata/download.aspx>

Стопа незапослености - ОЕЦД

УСД, па је Светска банка сврстала ову земљу на 17. позицију у свету. БДП по глави становника износио је 10.745 УСД.

Турска је у свету међу водећима у производњи пољопривредних производа, текстила, моторних возила, бродова и других транспортних средстава, грађевинских материјала, електронских апарата за домаћинство. Од 1996. године Турска је у царинској унији са ЕУ, а од 2005. године има статус кандидата за чланство у овој интеграцији. Овакав развој догађаја интензивирао је размену робе Турске са ЕУ, па данас ЕУ учествује са преко 50% у турској робној размени.

БДП Турске, према пројекцијама ММФ-а и ОЕЦД-а током 2010. године ће порасти за 3,7%, односно 4%–4,5% у 2011. години.

2.6. Белорусија

Белорусија је лоцирана у источној Европи и граничи се са чланицама ЕУ (Пољска, Литванија, Летонија), Русијом и Украјином. Политичко економски положај одређен је најкраћом рутом од централне и источне Русије до земаља Западне Европе, представљајући тако евроазијску путању, али повезује и пут између Балтичког и Црног мора. У Белорусији живи око 10 милиона становника од којих је више од 70% насељено у урбаним крајевима. Посматрано према власничкој структури фирми, 50% запослених ангажовано је у државним компанијама, 48% у приватним (од чега 3% са страним власничким уделом) и 2% у компанијама са страним власништвом. У 2008. години БДП Белорусије вредео је 60 млрд. УСД, док је БДП по становнику достигао 6.234 УСД.

Најзначајније привредне гране Белорусије су аутомобилска, хемијска и петрохемијска, текстилна и прехрамбена.

Табела 8.

Одабрани макроекономски показатељи Белорусије и њихове пројекције до 2014. године

	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Популација (млн. особа)	9,9	9,6	9,5	9,4	9,3	9,2	9,2	9,1
БДП, конст. цене (стопе раста)	6,8	0,9	-6,5	3,7	4,0	3,5	3,5	3,5
БДП per capita , у УСД	1.042,82	6.234,69	5.121,79	5.605,40	6.455,57	7.442,33	8.634,08	10.048,47
Инфлација (у. %)	107,5	13,3	11,0	8,0	6,0	6,0	6,0	6,0

Извор: IMF, World Economic Outlook Databse, october 2009, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/weodata/download.aspx>

IV ИЗВОЗНЕ МОГУЋНОСТИ СРБИЈЕ У ОДНОСУ НА УВОЗНУ ТРАЖЊУ ПАРТНЕРА

1. УВОД

Анализа структуре размене робе Србије и партнера са којима су потписани Споразуми о слободној трговини показује да је она мање-више слична. Србија углавном извози сировинске и производе нижих фаза прераде, као што су гвожђе и челик и производи од тих метала, производе од бакра, од каучука и гуме, алуминијума, као и сирово воће или неке прехранбене производе.

У циљу сагледавања да ли и колико извозна понуда Србије одговара увозној тражњи групација земаља и земаља са којима Србија има потписане Споразуме о слободној трговини, израчунати **су коефицијенти подударности, тј. показатељи структурне прилагођености извоза једне земље увозу друге земље**, који су приказани у табели бр. 1.

Теоријски посматрано, вредности коефицијента подударности налазе се у интервалу од 0 до 1. Вредности ближе 1 означавају већу структурну сличност извоза Србије у ту земљу (или групацију земаља) са њеном увозном тражњом .

Табела 1.
Коефицијент подударности између извоза Србије у земље партнере и укупног увоза тих земаља/групација земаља

Земља (групација) партнер	2006	2007	2008
ЕУ	0,39	0,46	0,46
ЕФТА	0,61	0,60	0,82
ЦЕФТА	0,80	0,78	0,81
Руска Федерација	0,53	0,64	0,72
Турска	0,28	0,31	0,26
Белорусија	0,26	0,19	0,30

Извор: ИТС , Trade Map (2009), Привредна комора Србије

Структура извоза Србије највише одговара увозној тражњи ЕФТА и ЦЕФТА, али и РФ. У размени са ЕУ овај показатељ је нешто ниже вредности, али са тенденцијом раста. Најниже вредности коефицијента подударности утврђене су у размени са Турском и Белорусијом. Ове две земље, уједно, имају и мало учешће у укупном извозу Србије. Међутим, с обзиром на то да је реч о релативно најскорије потписаним Споразумима (са Белорусијом у примени од марта 2009. године, а са Турском још није ступио на снагу), реално је оче-

Табела 2.

Извоз Србије у периоду 2000–2008. године и најважнији извозни производи у 2008. години (у мил. УСД, учешће у %)

Регион	2000		2008		Просечна годишња стопа раста 2000-2008 (у%)	Најважнији извозни производи у 2008. години
	(мил. УСД)	(у %)	(мил. УСД)	(у %)		
Свет	1.558	100,0	11.390	100,0	28,2%	
ЕУ-27	831	53,3	5.468	48,0	26,5%	гвожђе и челик (17%), електричне машине и опрема (7%), производи од бакра (5%), производи од каучука и гуме (4%),
ЦЕФТА	472	30,3	4.522	39,7	32,6%	гвожђе и челик (9%), котлови, машине реактори (7%), минерална горива и уља (6%), електричне машине и опрема (6%), производи од гвожђа и челика (5%), производи од пластичних маса (5%), пића, алкохоли и сирће (5%), прибор и делови за друмска возила (3%)
ЕФТА	36	2,3	123	1,1	16,7%	минерална горива, уља и воскови (20%), котлови, машине, уређаји и реактори (19%), електричне машине и опрема и делови (10%), производи од алуминијума (9%), прибор и делови за друмска возила (7%), воће за јело (6%), бакар и производи од бакра (6%), производи од гвожђа и челика (4%), бисери, драго камење и племенити метали (4%)
Руска Федерација	86	5,5	551	4,8	26,2%	котлови, машине, уређаји, реактори (15%), производи од пластичних маса (13%), фармацеутски производи (13%), делови и прибор за друмска возила (8%), производи од хартије и картона (7%), електричне машине и опрема (7%), воће за јело (6%), дрво и производи од дрвета (6%)
Белорусија	4	0,3	16	0,1	17,7%	котлови, машине, уређаји и реактори (24%), екстракти за штављење или бојење (23%), производи од каучука и гуме (8%), прибор и делови за друмска возила (8%), производи од хартије и картона (7%), гвожђе и челик (6%) производи од пластичних маса (4%)
Турска	10	0,6	45	0,4	21,1%	производи од каучука и гуме (34%), бакар и производи од бакра (17%), котлови, машине и уређаји (10%), гвожђе и челик (7%), производи од хартије и картона (5%), сирова и штављена кожа (4%)

Извор: Привредна комора Србије

кивати да ће користи од потписаних споразума и њихов позитивни утицај на укупну вредност и структуру српског извоза тек наступити.

Ипак, неспорна је чињеница да Србија користи (и користиће) споразуме о слободној трговини у мери у којој јој то дозвољавају постојећи обим, структура и ниво технолошке развијености производње.

Табела бр. 2. приказује податке о вредности извоза

Табела 3.
Увоз Србије у периоду 2000–2008. година и најважнији увозни производи у 2008. години (у мил. УСД, учешће у %)

Регион	2000		2008		Просечна годишња стопа раста 2000-2008 (у%)	Најважнији увозни производи у 2008. години
	(мил. УСД)	(у %)	(мил. УСД)	(у %)		
Свет	3.330	100,0	23.005	100,0	27,3%	
ЕУ-27	2.039	61.2	11.560	50,2	24,2%	котлови, машине, уређаји, реактори (15%), друмска возила (13%), минерална горива,уља и воскови (10%), електричне машине и опрема и делови (8%), пластичне масе и производи од пластичних маса (6%), фармацеутски производи (4%)
ЦЕФТА	314	9.4	2.442	10,6	29,2%	гвожђе и челик(15%), минерална горива уља и воскови (12%), котлови машине и уређаји (7%), електричне машине и опрема (6%), производи од гвожђа и челика (6%), дрво и производи о дрвета (5%), хартија и картон (5%), производи од пластичних маса (4%)
ЕФТА	88	2.6	270	1,2	15,0%	фармацеутски производи (23%), котлови, машине, уређаји и реактори (15%), минерална горива, уља и воскови (10%), електричне машине и опрема (7%), разни производи хемијске индустрије (7%), гвожђе и челик (5%), мерни, контролни и прецизни апарати (5%)

Србије у 2000. и 2008. години у земље, тј. групације са којима има потписане споразуме о слободној трговини, као и најважније производе у извозу у 2008. години.

У табели 3. приказана је вредност увоза Србије у 2000. и 2008. години по партнерима из споразума, као и структура увоза у 2008. години.

Руска Федерација	305	9,2	3.488	15,2	35,6%	минерална горива, уља и воскови (79%), ђубрива (7%), производи од алуминијума (5%), бакар и производи од бакра (2%)
Белорусија	14	0,4	41	0,2	14,0%	прибор и делови за друмска возила (34%), производи од гвожђа и челика (18%), минерална горива, уља и воскови (13%), гвожђе и челик (7%), вештачка или синтетичка влакна (6%), ђубрива (6%)
Турска	64	1,9	437	1,9	27,2%	прибор и делови за друмска возила (12%), котлови, машине и уређаји, реактори (12%), плетени кукичани материјали (8%), електричне машине и опрема (5%), гвожђе и челик (5%), производи од гвожђа и челика (5%), производи од пластичних маса (5%), воће за јело (5%), памук (4%)

Извор: Привредна комора Србије

2. Европска унија

Табела 4. приказује 10 производа по главама Царинске тарифе са највећим учешћем у извозу на тржиште ЕУ. Производи су рангирани према учешћу оствареном у 2008. години. Ова година је узета у обзир ради упоредивости података са увозном структуром ЕУ, за коју су последњи расположиви подаци управо из 2008. године.

Приказаних 10 производа чини 64,9% укупног извоза Србије на тржиште ЕУ. У исто време, ових 10 производа учествовало је у укупном увозу ЕУ у 2008. години са 36,3%. У размени гвожђа и челика, каучука и производа, воћа за јело и одеће и прибора Србија остварује суфицит.

Анализом укупне увозне тражње ЕУ, утврђени су најважнији производи и приказани у табели 5. Осам

од десет водећих извозних производа Србије налази се у групи 20 производа са највећим учешћем у укупном увозу ЕУ.

У трговини са земљама не-чланицама, ЕУ је велики увозник сировина, а потом значајан извозник производа виших фаза индустријске прераде. Према мишљењу већине аналитичара, ЕУ увози да би извозила и у томе је практично њена економска снага.

Анализа добављача водећих увозних производа показује да је првенствено реч о интра-ЕУ трговини, тј. трговини унутар саме ЕУ. Највећи раст увозне тражње присутан је код енергената, тј. минералних горива, гвожђа и челика, бакра и производа, као и рудама (глава 26).

Табела 4 .

Водећи производи у извозу Србије у ЕУ и њихово учешће у укупном увозу ове групације

Групе производа према Царинској тарифи	Структура извоза Србије у ЕУ, у %			Структура увоза ЕУ, у %		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
72 Гвожђе и челик	19,7	17,4	19,4	3,2	3,7	3,7
85 Машине и електр. опрема	4,2	4,7	8,3	10,3	9,9	9,3
74 Бакар и производи од бакра	7,7	6,7	5,4	1,1	1,0	0,9
40 Каучук и производи од каучука	6,4	5,6	5,1	1,1	1,1	1,1
08 Воће за јело, коре агрума	4,8	5,6	5,0	0,7	0,7	0,7
84 Котлови, машине и уређаји	3,7	4,4	4,7	12,5	12,5	12,0
61 Одећа и прибор, плетени или кукичани	4,0	4,5	4,6	1,3	1,3	1,3
39 Плас. масе и производи	4,9	4,4	4,4	3,5	3,5	3,4
76 Алуминијум и производи	4,7	5,4	4,1	1,3	1,3	1,2
29 Производи хемијски органски	3,9	4,5	3,9	2,9	3,0	2,7

Извор: Привредна комора Србије; ITC Trade Map

Табела 5.

Водећи производи у увозу ЕУ у периоду 2006–2008. године

(учешће у укупном увозу у %)

Тарифни број	Опис	2006	2007	2008	Просечна стопа раста, 2004-2008, у %
Укупно		100,0	100,0	100,0	13,1
27	Минерална горива, уља и воскови, битум.материје	12,7	11,6	14,2	25,2
84	Котлови, машине, уређаји и реактори и сл.	12,5	12,5	12,0	10,3
85	Машине електр, опрема и делови	10,3	9,9	9,3	9,2
87	Возила друмска, прибор и делови	9,8	10,3	9,1	8,1
99	Неразврстани производи	3,4	3,6	4,0	22,6
30	Фармацеутски производи	3,6	3,7	3,8	13,4
72	Гвожђе и челик	3,2	3,7	3,7	19,1
39	Пласт.масе и производи од пласт.маса	3,5	3,5	3,4	12,1
29	Производи хемијски органски	2,9	3,0	2,7	11,1
90	Апарати, мерни, контролни и прецизни	2,7	2,4	2,4	9,0
73	Производи од гвожђа	1,7	1,9	1,9	17,5
48	Хартија и картон, производи од хартије	1,6	1,6	1,5	7,2
88	Ваздухоплови, космичке летилице и делови	1,5	1,3	1,4	9,4
62	Одећа и прибор осим плетених	1,5	1,4	1,4	8,5

94	Намештај, постељина, зграде монтажне	1,3	1,4	1,3	10,9
61	Одећа и прибор, плетени и кукичани	1,3	1,3	1,3	10,6
71	Бисери, драго камење и племенити метали	1,3	1,3	1,2	12,7
76	Алуминијум и производи од алуминијума	1,3	1,3	1,2	14,3
40	Каучук и производи од каучука и гуме	1,1	1,1	1,1	12,9
38	Производи хемијске индустрије, разни	1,0	1,0	1,1	14,9

Извор: ITC Trade Map

3. ЦЕФТА

Најзначајнији производи које Србија пласира у земље ЦЕФТА споразума су гвожђе и челик као и производи од ових материјала, котлови, машине и реактори, електричне машине и опрема, производи од пластичних маса, алкохоли и пиће. На увозној страни доминирају такође гвожђе и челик (15%), минерална горива и уља (12%), котлови (7%), електричне машине и оп-

рема (6%), дрво и производи од дрвета (5%), хартија и картон (5%), производи од пластичних маса (4%).

У табели 6. може се видети да 10 водећих производа у извозу Србије у ЦЕФТА земље чини 50,5% укупног извоза Србије у ове земље. У исто време, ови производи чине 60,5% укупног увоза ЦЕФТА у 2008, што указује на значајну усклађеност извозне понуде Србије са структуром увозне тражње ЦЕФТА.

Табела 6.

Водећи производи у извозу Србије у ЦЕФТА и њихово учешће у укупном увозу ове групације

Групе производа према Царинској тарифи	Структура извоза Србије у ЦЕФТА, у %			Структура увоза ЦЕФТА, у %		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
72 Гвожђе и челик	8,4	8,9	8,5	16,3	15,4	16,2
84 Котлови, машине и уређаји, реактори и сл.	5,3	5,9	6,9	10,4	10,6	10,5
27 Минерална горива, уља и воскови, битумени	7,6	5,2	6,2	7,8	8,3	8,1
85 Машины електричне и опрема, делови	5,2	4,9	5,5	7,1	7,1	7,1
73 Производи од гвожђа и челика	4,2	5,6	4,7	4,5	5,1	4,8
39 Пластичне масе и производи од пласт. маса	5,0	4,8	4,6	3,7	3,8	3,7
22 Пића, алкохоли и сирће	4,3	4,3	4,6	2,9	3,0	3,5
87 Возила, друмска; прибор и делови	1,9	2,9	3,3	2,6	2,5	2,6
94 Намештај, постељина; зграде монтажне	2,9	3,3	3,1	1,5	1,6	2,1
76 Алуминијум и производи од алуминијума	3,8	4,4	3,1	2,1	2,0	1,9

Извор: Привредна комора Србије; ITC Trade Map

Табела 7.

Водећи производи у увозу ЦЕФТА у периоду 2006–2008. године (учешће у укупном увозу у %)

Тарифни број	Опис	2006	2007	2008	Просечна стопа раста, 2004-2008, у %
Укупно		100,0	100,0	100,0	19,9
27	Минерална горива, уља и воскови; битуменозне материје	16,3	15,4	16,2	30,1
84	Котлови, машине и уређаји, реактори и сл.	10,4	10,6	10,5	19,3
87	Возила друмска; прибор и делови	7,8	8,3	8,1	18,5
85	Машине електричне и опрема; делови и сл.	7,1	7,1	7,1	17,4
72	Гвожђе и челик	4,5	5,1	4,8	25,8
39	Пластичне масе и производи од пластичних маса	3,8	3,8	3,7	21,7
73	Производи од гвожђа и челика	2,9	3,0	3,4	27,3
30	Производи фармацеутски	2,6	2,5	2,6	19,9
89	Бродови, чамци и пловеће конструкције	1,5	1,6	2,2	30,0
48	Хартија и картон; производи од хартије	2,1	2,0	1,9	15,0
94	Намештај, постељина; зграде монтажне	1,9	1,9	1,8	21,1
76	Алуминијум и производи од алуминијума	1,6	1,9	1,6	26,9
90	Апарати мерни, контролни, прецизни и сл.	1,5	1,5	1,4	14,8
44	Дрво и производи од дрвета; дрвени угаљ	1,3	1,4	1,3	20,0
61	Одећа и прибор, плетени или кукичани	1,1	1,2	1,2	25,8
62	Одећа и прибор осим плетених	1,3	1,2	1,2	18,9
22	Пића, алкохоли и сирће	1,1	1,1	1,1	24,7
64	Обућа и делови обуће	1,2	1,1	1,1	18,4
69	Производи керамички	1,1	1,1	1,0	18,0
33	Етерична уља; производи козметички, тоалетни и сл.	1,0	1,0	1,0	20,2
25	Со; сумпор; земља и камен; гипс; креч и цемент	0,9	0,8	1,0	27,7

Извор: ITC Trade Map

У табели 7. приказана је увозна тражња земаља ЦЕФТА, тј. водећих 20 производа по ХС. Свих 10 извозних водећих извозних производа Србије на ЦЕФТА тржиште налази се на овој листи.

Вредност **робне размене земаља ЦЕФТА** са светом током 2008. године била је већа од 119 млрд. УСД.

У спољнотрговинској робној размени земаља ЦЕФТА споразума доминирају производи сврстани по материјалу, машине и транспортни уређаји, прехранбени производи и минерална горива и мазива. Размена земаља ЦЕФТА највећим делом усмерена је на трговину са ЕУ, као и са партнерима унутар споразума. Највишу вредност извоза током 2008. године забележила

је Хрватска (14 млрд. УСД) уз највишу вредност увоза од 30,7 млрд. УСД. Најниже вредности робне размене бележи Црна Гора.

Највећи раст тражње на тржишту земаља ЦЕФТА постоји за енергентима (минерална горива, уља и воскови), гвожђем и челиком, пловилима (бродовима, чамцима, итд.), конструкцијама, алуминијумом и производима од алуминијума, одећом, итд.

4. ЕФТА

ЕФТА представља тржиште од потенцијалних 13 милиона потрошача. На овом тржишту Србија највише продаје минерална горива, уља и воскове, битуменозне материје, делове и прибор за машине, плоче, лимове, алуминијум и производе од алуминијума, траке, делове каросерија, делове намештаја од дрвета итд. У размени са земљама ове интеграције Србија остварује дефицит. Из ЕФТА земаља Србија увози фармацеутске производе, лекове, котлове, машине и уређаје,

реакторе, хербициде, електричну енергију, машине за паковање или завијање, боје, мешавине мирисних материја и новинску хартију. Ипак, више него што увози из ЕФТА, Србија извози у њу алуминијум и производе, воће, аутоделове, бакар и производе.

У 2008. години 10 водећих производа у извозу Србије у ЕФТА чинило је 88,6% укупног извоза Србије у ову интеграцију. Истовремено, увоз ових производа у ЕФТА учествовао је са 50% у укупном увозу ЕФТА. Највеће стопе раста извоза из Србије забележене су у извозу аутокомпоненти, котлова (машина, реактора), производа од гвожђа и челика, као и делова за електричне машине и опрему.

У табели 9. приказана је увозна тражња ЕФТА земаља. **Највећи раст увозне тражње регистрован је код пловила, никла, бакра и производа, хемијских производа. Седам од десет најзначајнијих извозних производа Србије у ЕФТА налази се на листи 20 производа које ЕФТА највише увозе.**

Табела 8.

Водећи производи у извозу Србије у ЕФТА и њихово учешће у укупном увозу ове групације

Групе производа према Царинској тарифи	Структура извоза Србије у ЕФТА, у %			Структура увоза ЕФТА, у %		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
27 Минерална горива, уља и воскови, бит. материје	2,6	4,8	19,6	6,9	6,0	7,6
84 Котлови, машине и уређаји, реактори и сл.	51,2	29,8	19,5	12,7	12,6	12,7
85 Машины електричне и опрема, делови и сл.	2,1	2,4	10,2	8,4	8,6	8,5
76 Алуминијум и производи	9,5	12,7	8,8	1,8	1,9	1,7
87 Возила друмска, прибор и делови	0,4	1,34	7,2	8,0	8,1	7,7
08 Воће за јело, коре агрума или диња и лубеница	4,6	8,5	6,2	0,6	0,6	0,7
74 Бакар и производи	4,3	4,4	5,9	0,7	0,8	0,7
73 Производи од гвожђа и челика	1,9	3,0	4,4	2,8	2,9	3,0
71 Бисери, драго камење и племенити метали	2,1	0,4	3,9	5,4	4,1	4,7
94 Намештај, постељина	1,5	3,1	3,0	2,6	2,7	2,6

Извор: Привредна комора Србије; ITC Trade Map

У поређењу са осталим земљама ОЕЦД, ЕФТА земље имају веома ниску стопу незапослености, традиционално су отворене за међународну трговину, заузимају једанаесто место у свету у трговини робама и пето место у пружању комерцијалних услуга (посматрајући ЕУ као једно тржиште), велику куповну моћ,

одржавају константу конкурентност међу двадесет најконкурентнијих привреда света.

ЕФТА земље су велики инвеститори у иностранству, и као директни инвеститори и као портфолио инвеститори. Такође су и домаћини мултинационалним компанијама.

Табела 9.

Водећи производи у ЕФТА увозу у периоду 2006–2008. године, (учешће у укупном увозу у %)

Тарифни број	Опис	2006	2007	2008	Просечна стопа раста, 2004-2008, у %
	СВИ ПРОИЗВОДИ - УКУПНО	100,0	100,0	100,0	14,0
84	Котлови, машине и уређаји, реактори и сл.	12,7	12,6	12,7	14,2
85	Маachine електричне и опрема; делови и сл.	8,4	8,6	8,5	13,5
87	Возила друмска; прибор и делови	8,0	8,1	7,7	10,1
27	Минерална горива, уља и воскови; битуменозне материје	6,9	6,0	7,6	25,3
30	Производи фармацеутски	7,1	7,0	6,5	11,5
71	Бисери, драго камење и племенити метали	5,4	4,1	4,7	16,9
29	Производи хемијски органски	4,2	4,7	4,0	10,2
39	Пластичне масе и производи од пластичних маса	3,4	3,5	3,4	13,1
90	Апарати мерни, контролни, прецизни и сл.	3,3	3,1	3,2	13,0
73	Производи од гвожђа и челика	2,8	2,9	3,0	16,4
94	Намештај, постељина; зграде монтажне	2,6	2,7	2,6	13,8
72	Гвожђе и челик	2,0	2,2	2,1	17,3
76	Алуминијум и производи од алуминијума	1,8	1,9	1,7	17,7
62	Одећа и прибор осим плетених	1,7	1,6	1,6	7,7
48	Хартија и картон; производи од хартије	1,6	1,6	1,5	8,3
89	Бродови, чамци и пловеће конструкције	1,2	1,3	1,5	34,1
28	Производи хемијски, неоргански	1,2	1,3	1,4	27,0
88	Ваздухоплови, космичке летилице и делови	1,5	1,5	1,3	12,7
44	Дрво и производи од дрвета; дрвени угаљ	1,3	1,5	1,3	12,4
61	Одећа и прибор, плетени или кукичани	1,2	1,2	1,2	10,0
75	Никл и производи од никла	0,9	1,5	1,1	26,9

Извор: ITC Trade Map

ЕУ-27 је ЕФТА земљама највећи трговински партнер. Учешће увоза у ЕФТА земље из ЕУ-27 је 75%, док је учешће ЕУ-27 у укупном извозу ЕФТА земаља 70%. ЕФТА је трећи највећи партнер ЕУ-27, пре Јапана и Руске Федерације, а на другом месту у трговини услугама, после САД, а пре Јапана, Руске Федерације и Кине.

5. Руска Федерација

Основна карактеристика **робне размене Србије и Русије** је доминација увоза производа нафтне индустрије у Србију у односу на размену свих других производа. У извозу Србије у Русију, доминирају котлови машине и уређаји, производи од пластичних маса и

фармацеутски производи. Значајан раст извоза на руско тржиште региструје се у извозу производа дрвне индустрије, воћа, дувана, прибора и делова за друмска возила и електричних машина и опреме.

У табели 10. приказана је структура извоза Србије у Руску Федерацију, тј. водећих 10 производа, са истовременим учешћем тих истих производа у укупном увозу Русије. Ових првих 10 производа учествује са 81,6% у укупном извозу Србије у Русију у 2008. години и истовремено чини 56,1% укупног увоза Русије.

Око 80% робне размене са светом Русија обавља са око двадесетак партнера. Позитиван салдо робне размене Русија остварује са развијеним земљама Европе, државама ЗНД и Западне Азије и њени водећи извозни

Табела 10.

Водећи производи у извозу Србије у РФ и њихово учешће у укупном увозу ове групације

Групе производа према Царинској тарифи	Структура извоза Србије у РФ, у %			Структура увоза РФ, у %		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
84 Котлови, машине и уређаји, реактори и сл.	10,1	16,2	15,0	15,9	16,3	17,2
39 Пласт. масе и производи	17,5	13,7	13,2	3,6	3,4	3,2
30 Производи фармацеутски	15,0	13,5	13,0	4,5	3,4	3,4
87 Возила друмска, прибор и делови	1,2	2,5	7,7	13,6	16,8	18,0
48 Хартије и картон, производи	13,8	9,7	7,2	1,8	1,6	1,5
85 Маchine електричне и опрема, делови	6,2	7,7	7,1	10,8	11,1	10,5
08 Воће за јело, коре агрума или диња и лубеница	4,5	6,3	6,4	2,2	1,9	1,7
44 Дрво и производи од дрвета, дрвени угаљ	3,2	5,7	5,5	0,4	0,4	0,4
73 Производи од гвожђа и челика	2,7	2,8	3,3	2,7	2,8	2,3
74 Бакар и производи	1,7	1,8	3,2	0,2	0,2	0,2

Извор: Привредна комора Србије; ITC Trade Map

производи су производи нафтне индустрије и сирова нафта. Истовремено, машине и транспортна опрема чине скоро половину увоза Русије. Остале значајне

робне категорије у увозу Русије су производи сврстани према материјалу, храна, пића и дуван и хемијски производи. У табели 11. приказана је структура увозне

Табела 11.

Водећи производи у увозу Руске Федерације у периоду 2006–2008. године (учешће у укупном увозу у %)

Тарифни број	Опис	2006	2007	2008	Просечна стопа раста 2004-2008, у %
	Укупно	100,0	100,0	100,0	37,1
87	Возила друмска; прибор и делови	13,6	16,8	18,0	59,2
84	Котлови, машине и уређаји, реактори и сл.	15,9	16,3	17,2	42,4
85	Машине електричне и опрема; делови и сл.	10,8	11,1	10,5	43,5
99	Није разврстано	5,3	5,6	4,8	16,9
30	Производи фармацеутски	4,5	3,4	3,4	33,4
39	Пластичне масе и производи од пластичних маса	3,6	3,4	3,2	38,0
90	Апарати мерни, контролни, прецизни и сл.	2,8	3,0	3,0	40,2
02	Месо и кланични производи за јело	3,3	2,6	2,7	33,8
72	Гвожђе и челик	2,6	2,9	2,4	36,1
73	Производи од гвожђа и челика	2,7	2,8	2,3	33,0
08	Воће за јело; коре агрума или диња и лубеница	2,2	1,9	1,7	29,9
27	Минерална горива, уља и воскови; битуменозне материје	1,3	1,3	1,5	30,4
48	Хартија и картон; производи од хартије	1,8	1,6	1,5	21,6
28	Производи хемијски, неоргански	1,7	1,4	1,2	25,0
33	Етерична уља; производи козметички, тоалетни и сл.	1,3	1,2	1,1	25,8
94	Намештај, постељина; зграде монтажне	1,0	1,1	1,1	42,2
64	Обућа и делови обуће	0,9	1,1	1,1	76,1
22	Пића, алкохоли и сирће	1,1	1,1	1,0	23,2
40	Каучук и производи од каучука и гуме	0,9	0,9	1,0	39,3
86	Возила шинска; механичка сигнална опрема и др.	0,6	0,8	0,9	34,3
62	Одећа и прибор осим плетених	0,6	0,8	0,9	59,4

Извор: ITC Trade Map

тражње Руске Федерације, тј. водећих 20 производа у увозу. Међу ових двадесет производа налази се и 8 са листе водећих производа које Србија извози у Руску Федерацију.

У Русији највише расте увозна тражња за друмским возилима, аутоделовима и компонентама, обуће, одеће, опреме и делова за електричне машине и апарате, и сл.

6. ТУРСКА

Србија са Турском остварује скромни обим робне размене. Структура извоза у Турску не одудара значајно од структуре укупног извоза Србије. Доминантни извозни производи на ово тржиште приказани су у

табели 12. и ових десет производа учествује са 84,8% у укупном извозу у Турску. Истовремено, увоз ових производа у Турску из света чини око 35,2% њиховог укупног увоза.

Структура робног извоза Србије у Турску значајно се мењала последњих година, па је, нпр., смањено учешће гвожђа и челика у извозу (са, нпр. 65% у 2004. на 4,4% у 2008. години.) Истовремено, учешће извоза производа од каучука и гуме повећано је са 6% у 2004. на 34% у 2008. години, као и извоз производа од бакра са 2% у 2005. на 17% у 2008. години. У периоду 2004–2008. године највиши годишњи раст забележио је извоз производа од бакра (94% годишње), производа од каучука и гуме (43%), хартије и картона (48%), док је током година опао извоз гвожђа и челика (го-

Табела 12.

Водећи производи у извозу Србије у Турску и њихово учешће у укупном увозу ове групације

Групе производа према Царинској тарифи	Структура извоза Србије у Турску, у %			Структура увоза Турске, у %		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
40 Каучук и производи од каучука и гуме	29,9	25,6	33,8	1,1	1,1	1,1
74 Бакар и производи	18,5	23,8	16,9	1,8	1,9	1,6
84 Котлови, машине и уређаји, реактори и сл.	3,2	3,6	9,5	13,6	13,3	11,2
72 Гвожђе и челик	26,9	24,2	7,4	8,3	9,5	11,5
48 Хартија и картон, производи	1,2	0,3	5,0	1,5	1,5	1,3
41 Кожа, сирова крупна и ситна и кожа штављена	0,5	1,9	3,7	0,4	0,4	0,3
39 Пластичне масе и производи	0,2	0,6	2,8	5,0	5,1	4,6
29 Производи хемијски органски	0,1	6,0	2,2	2,6	2,3	2,2
44 Дрво и производи од дрвета, дрвени угаљ	0,5	1,2	1,9	0,7	0,7	0,6
28 Производи хемијски, неоргански	0,7	0,9	1,6	0,6	0,6	0,8

Извор: Привредна комора Србије; ITC Trade Map

Табела 13.

Водећи производи у увозу Турске у периоду 2006–2008. године

Тарифни број	Опис	2006	2007	2008	Просечна стопа раста, 2004–2008, у %
	Укупно	100,0	100,0	100,0	20,0
27	Минерална горива, уља и воскови; битуменозне материје	20,7	19,9	23,9	35,3
72	Гвожђе и челик	8,3	9,5	11,5	30,3
84	Котлови, машине и уређаји, реактори и сл.	13,6	13,3	11,2	13,8
85	Машине електричне и опрема; делови и сл.	7,8	7,8	6,9	13,5
87	Возила друмска; прибор и делови	8,2	7,3	6,3	5,7
39	Пластичне масе и производи од пластичних маса	5,0	5,1	4,6	18,5
71	Бисери, драго камење и племенити метали	3,2	3,5	2,8	10,7
29	Производи хемијски органски	2,6	2,3	2,2	10,0
30	Производи фармацеутски	2,2	2,1	2,2	12,6
90	Апарати мерни, контролни, прецизни и сл.	2,0	1,8	1,7	15,6
74	Бакар и производи од бакра	1,8	1,9	1,6	32,0
48	Хартија и картон; производи од хартије	1,5	1,5	1,3	14,3
76	Алуминијум и производи од алуминијума	1,3	1,4	1,3	27,6
52	Памук	1,5	1,7	1,2	4,1
73	Производи од гвожђа и челика	1,1	1,1	1,1	24,5
40	Каучук и производи од каучука и гуме	1,1	1,1	1,1	20,2
10	Житарице	0,1	0,6	1,1	42,3
38	Производи хемијске индустрије разни	0,9	0,9	0,9	15,9
55	Влакна вештачка или синтетичка, сечена	1,0	1,1	0,8	9,6
28	Производи хемијски, неоргански	0,6	0,6	0,8	24,5
15	Масноће и уља и произв. њиховог разлагања; воскови	0,6	0,5	0,8	34,2

Извор: ITC Trade Map

дишње смањење од 46%), производа од пластичних маса (25%) и производа хемијске органске индустрије (7%). Током посматраног периода највећи раст увоза из Турске регистрован је код гвожђа и челика (41%

годишње), делова и прибора за друмска возила (35%) и плетених и кукичаних материјала (37%).

Када се посматра робна размена Турске са светом у периоду 2004–2008. године, видимо да је удвостру-

чена, уз просечан годишњи раст извоза од 20,3% (132 млрд. УСД у 2008. години) и 20% увоза (202 млрд. УСД). Током 2008. године, готово трећина **извоза** Турске обухватала је производе сврстане по материјалу, 29% машине и транспортну опрему и 15% разни готови производи. Извоз Турске примарно је усмерен ка: Немачкој, Великој Британији и Уједињеним Арапским Емиратима. У увозу Турске доминирају производи приказани у табели 13. Уочава се да највећи раст тражње постоји за житарицама, минералним горивима, бавром и производима од бакра, као и масноћама и уљима.

Од десет најзначајнијих производа у извозу Србије у ову земљу, шест је на листи производа које Турска највише увози.

7. БЕЛОРУСИЈА

Размена Србије и Белорусије у периоду 2004–2008. године годишње је расла за 8%. Србија у Белорусију највише извози котлове, машине и уређаје, екстракте за штављење коже, производе од каучука и гуме, као и делове и прибор за друмска возила. У извозу из Србије значајно је порасло учешће котлова машина и уређаја као и екстракта за штављење и бојење (са

Табела 14.

Водећи производи у извозу Србије у Белорусију и њихово учешће у укупном увозу ове групације

Групе производа према Царинској тарифи	Структура извоза Србије у Белорусију, у %			Структура увоза Белорусије, у %		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
84 Котлови, машине, уређаји, реактори и сл.	16,0	6,8	23,7	11,1	11,5	11,3
32 Екстракти за штављење или бојење	21,5	24,9	22,9	0,8	0,7	0,6
40 Каучук и производи од каучука и гуме	15,0	20,2	8,1	1,3	1,3	1,4
87 Возила друмска, прибор и делови	11,3	11,9	8,0	5,8	6,2	6,3
48 Хартија и картон, производи од хартије	0,4	3,6	7,4	1,4	1,3	1,3
72 Гвожђе и челик	2,5	3,0	5,7	6,4	6,5	7,0
39 Пластичне масе и производи	1,1	2,8	3,7	3,7	3,6	3,4
85 Маachine електричне и опрема, делови и сл.	2,3	2,3	3,0	5,0	4,7	4,6
12 Зрневље, семе, пловоди, инд. и лековито биље	1,0	1,3	2,5	0,2	0,2	0,2
21 Разни производи за исхрану	1,9	2,3	2,1	0,6	0,6	0,6

Извор: Привредна комора Србије; ITC Trade Map

Табела 15.

Водећи производи у увозу Белорусије у периоду 2006–2008. године (учешће у укупном увозу у %)

Тарифни број	Опис	2006	2007	2008	Просечна стопа раста, 2004–2008, у %
	Укупно	100,0	100,0	100,0	24,7
27	Минерална горива, уља и воскови; битуменозне материје	32,8	35,2	35,4	32,6
84	Котлови, машине и уређаји, реактори и сл.	11,1	11,5	11,3	25,2
72	Гвожђе и челик	6,4	6,5	7,0	24,1
87	Возила друмска; прибор и делови	5,8	6,2	6,3	32,1
85	Машине електричне и опрема; делови и сл.	5,0	4,7	4,6	14,4
39	Пластичне масе и производи од пластичних маса	3,7	3,6	3,4	19,0
73	Производи од гвожђа и челика	2,6	2,8	3,0	22,9
90	Апарати мерни, контролни, прецизни и сл.	1,5	1,6	1,5	24,1
40	Каучук и производи од каучука и гуме	1,3	1,3	1,4	27,6
29	Производи хемијски органски	1,5	1,3	1,3	18,9
48	Хартија и картон; производи од хартије	1,4	1,3	1,3	16,7
30	Производи фармацеутски	1,4	1,3	1,3	21,1
23	Отпаци, остаци прехранбене индустрије; сточна храна	1,0	1,0	1,0	31,5
38	Производи хемијске индустрије разни	1,1	1,0	1,0	22,8
99	Није разврстано	1,3	0,9	0,9	24,4
25	Со; сумпор; земља и камен; гипс; креч и цемент	0,5	0,5	0,9	46,0
03	Рибе, љускари, мекушци и остали бескичмењаци	1,2	1,0	0,9	20,2
76	Алуминијум и производи од алуминијума	0,9	0,9	0,8	11,6
74	Бакар и производи од бакра	1,0	0,9	0,7	20,9
64	Обућа и делови обуће	0,9	0,7	0,7	46,7

Извор: ITC Trade Map

11% и 14% у 2004. на 24% и 23% у 2008. години, респективно). Истовремено, из Белорусије су се највише увозили делови и прибор за друмска возила и ђубрива. У посматраном периоду највише је порастао увоз гвожђа и челика и производа од гвожђа и челика као

и вештачких и синтетичких влакана. Смањен је увоз минералних горива и уља, ђубрива и делова и прибор за моторна возила.

У табели 14. приказана је структура извоза Србије у Белорусију, тј. водећих 10 извозних производа који

апсорбују чак 87% извоза Србије у ову земљу. С друге стране, увоз ових производа у Белорусију из света чини 36,7% њеног укупног увоза.

Спољнотрговинска робна размена Белорусије у периоду од 2000. године перманентно је годишње расла по стопи од 21%.³ Извоз Белорусије у 2008. години износио је 32 милијарде УСД, док је увоз износио 39 милијарди УСД, уз спољнотрговински дефицит робне размене од око 7 млрд. УСД.⁴ Трговински дефицит остварен је из робне размене са земљама Заједнице независних држава (ЗНД) (7,8 млрд. УСД у 2008. години), док је у размени са развијеним земљама Европе остварен трговински суфицит у вредности 4,1 млрд. УСД. Током 2008. године целокупна трговинска размена, а посебно увоз, били су концентрисани на размену са неколико најважнијих партнера (шест водећих спољнотрговинских партнера чинили су готово 80% увоза Белорусије (док је око девет земаља учествовало у идентичном проценту у извозу). Најзначајнији трговински партнер Белорусије је Руска Федерација, у коју је извоз из Белорусије чинио 32% укупно извезених добара у 2008. години. Главни трговински партнери Белорусије су, осим Русије, Холандија, Украјина, Немачка, Летонија, Пољска, Литванија, земље Заједнице независних држава, Велика Британија и Немачка. У робном увозу Белорусије највише учешће остварују увоз минералних горива и мазива, машина и транспортне опреме и индустријских производа класификованих према материјалу.

Посматрано према робним групама, увозни профил Белорусије током 2008. године сачињавали су: минерална горива и мазива (35,4%), машине и транспортна опрема (21,1%) и производи сврстани према

материјалу (16,1%). У периоду 2006–2008. године доминирајући увозни производи били су петрохемијски.

Србија се, дакле, својом извозном понудом углавном уклапа у увозну тражњу земаља са којима је повезана споразумима о слободној трговини. Да би повећала вредност извоза, Србија мора променити структуру извозне понуде: од извозника сировина ка извознику технолошки интензивних и индустријских производа виших фаза прераде. За почетак, за потпуније коришћење свих предности које доносе ССТ потребно је барем правилно користити кумулацију порекла производа. Они Србији пружају могућност да узме учешће у изradi и пласману производа виших фаза прераде, на бази регионалне кооперације.

³ У периоду 2004–2008. године извоз и увоз Белорусије просечно су годишње расли по стопи од 24%.

⁴ Дефицит робне размене у 2008. години био је дупло виши од вредности дефицита оствареног 2004. године.

V ПРИМЕНА ПРАВИЛА О ПОРЕКЛУ РОБЕ И ДОКАЗИ

1. Сврха, критеријуми, одређивање порекла

Правила о пореклу робе **служе**:

- за вођење тарифске политике
- за примену мера комерцијалне политике
- за издавање уверења о пореклу

Врсте порекла робе:

Непреференцијално или опште порекло користи се у случају мера које немају преференцијални карактер (декларише се у свим случајевима а доказује се само ако је потребно) и оно даје статус националном производу тј. одређује његово географско порекло.

Преференцијално или уговорно порекло, декларише се и доказује само у примени преференцијала (повлашћеног третмана) одобреног некој земљи.

Преференцијално порекло увек обезбеђује бенефиције тј. смањење стопе царине, односно ослобођење од плаћања царине.

Преференцијална правила о пореклу робе нису уни-

фицирана, тиме су сложенија, и она су предмет директног договора између земаља потписница Споразума о међусобној трговини тј. предмет договора о начину и облицима примене. Тиме је њихова примена у пракси компликованија.

Приликом одређивања порекла робе користе се следећи критеријуми:

- измена тарифне ознаке из Царинске тарифе
- критеријум вредности (ад валорем)
- критеријум обраде или прераде

Ова правила обично имају и додатне критеријуме. Постоји могућност да се основно правило промене тарифног броја не примењује увек, тј. не може бити увек једино одлучујући фактор код одређивања порекла робе.

Посебно су дефинисана правила за одређене тарифне бројеве, а често постоји могућност избора од два понуђена правила.

Одређивање порекла робе

Роба пореклом из одређене државе сматра се:

- роба у целини произведена у тој држави

- роба која је у довољној мери прерађена у тој држави (према **Листи обраде или прераде** коју треба извршити на материјалима без порекла како би прерађени производ могао да стекне статус производа са пореклом)
- Роба у чију је производњу укључено више од једне државе, сматраће се пореклом из државе у којој је прошла последњу битну, економски оправдану обраду или прераду, под условом да је та прерада обављена у погону опремљеном за ту намену и да доводи до значајних промена производа или до потпуно новог производа.

2. Кумулација порекла – билатерална и дијагонална

Погодности у примени

Билатерална кумулација порекла значи да ће се материјал са пореклом из уговорне стране увознице сматрати материјалом из уговорне стране извознице кад се угради у добијени производ у земљи извозници.

Дијагонална кумулација подразумева **учешће најмање 3 уговорне стране**, и коришћење сировина и полупроизвода из различитих земаља, при чему се те сировине третирају као домаћа компонента тј. компоненте са пореклом партнера (пословни партнер – фирма из земаља са којима имамо потписане Споразуме о слободној трговини) које се третирају као компоненте домаћег порекла.

Дијагонална кумулација порекла омогућава да се **материјали који се увозе** из било које земље или територије са којима је могућа кумулација порекла могу сматрати производима са пореклом.

Дијагонална кумулација порекла **обухвата и финалне производе** а не само компоненте, на пример готов производ долази из земаља ЕУ који можемо извести у регион ЦЕФТА без царина, а када ступе на снагу споразуми са ЕФТА и Турском и у те земље.

Од споразума о слободној трговини које је Србија потписала, а који су веома значајни за кумулацију порекла, нарочито треба истаћи:

- Прелазни споразум о трговини и трговинским питањима са Европском заједницом, споразум ЦЕФТА (Хрватска, БиХ, Албанија, Македонија, Молдавија, Црна Гора и Унмик Косово у складу са Рез.1244), споразум са Турском и земљама ЕФТА (Швајцарска, Норвешка, Исланд и Лихтенштајн).
- Последња два споразума ступају на снагу у првом кварталу 2010. године и тек након тога ће бити могућа кумулација порекла и са тим земљама.

Правила о пореклу робе која су предвиђена споразумима о слободној трговини између Србије и Русије као и Србије и Белорусије нису паневропска већ су уговорана на билатералној основи и садрже различита правила о пореклу робе.

Поред утврђене чињенице о пореклу робе, за издавање односно прихватање доказа о пореклу у **циљу примене преференцијала**, неопходно је да буде испуњен и услов **директног транспорта**.

Повлашћен третман из Споразума примењује се само на производе који се директно транспортују између Уговорних страна или преко територија земаља са којима се примењује кумулација порекла.

Међутим, производи који чине једну јединствену пошиљку могу се транспортовати преко других територија и могу се, ако то околности налажу, претоварити или привремено ускладиштити на тим територијама,

под условом да роба остане под надзором царинских органа у земљи транзита или складиштења и да се не подвргава другим поступцима осим истовара, поновног утовара или било ког поступка намењеног њеном очувању у добром стању.

Забрањује се повраћај или ослобођење од плаћања од царине на материјале без порекла који су коришћени у производњи финалног производа.

Да би се применила кумулација порекла неопходно је да буду испуњена **3 услова**:

- да свака земља са свим осталима има потписане споразуме о слободној трговини
- да ови споразуми садрже Паневропска правила о пореклу
- да таква могућност буде објављена у службеним листовима свих земаља партнера

Докази о пореклу

Паневропска правила о пореклу предвиђају две врсте доказа о пореклу:

- Уверење о пореклу ЕУР.1 и
- Изјаву на фактури.

Уверење о кретању робе **ЕУР.1** издаје царински орган у земљи извозници на писмени захтев извозника или његовог овлашћеног представника, а на одговорност извозника.

У случају крађе, губитка или уништења уверења о кретању робе ЕУР.1, извозник може поднети захтев царинским органима који су издали уверење за издавање дупликата на основу извозне документације коју поседује.

Тако издат дупликат мора бити означен следећом напоменом на енглеском језику: „Duplicate” (у поље „напомене”).

Дупликат мора носити датум издавања оригиналног уверења о кретању робе ЕУР.1 и важи од тог датума.

Изјаву на фактури може сачинити овлашћени извозник или било који извозник (ако вредност пошиљке не прелази 6.000 евра) за било коју пошиљку која се састоји од једног или више пакета који садрже производе са пореклом.

Извозник ову изјаву може откуцати машином, отиснути печатом или одштампати на фактури, доставници или другом комерцијалном документу. Ако се изјава испишује руком, мора бити написана мастилом и штампаним словима.

Изјаве на фактури морају носити оригинални својеручни потпис извозника.

Овлашћени извозник не мора потписивати такве изјаве, под условом да се пред царинским органима земље извознице писмено обавезе да преузима пуну одговорност за сваку изјаву на фактури која га идентификује, као да ју је сам својеручно потписао.

Дакле, у случају овлашћеног извозника, у зависности од тога да ли је царинским органима пружио писмену обавезу или не, произаћи ће и његова обавеза у вези потписивања и навођења имена лица које је изјаву потписало.

Подношење изјаве на фактури не ослобађа извозника од обавезе доказивања порекла робе.

Одговорост за **доказивање порекла робе** увек сноси извозник, односно лице коме је дато обавезујуће обавештење о пореклу робе.

Доказивање порекла робе може се вршити у следећим случајевима:

- у поступку извозног царињења,
- претходно доказивање (нпр. у поступку по захтеву странке за издавање обавезујућег обавештења о пореклу робе),
- у поступку накнадне контроле.

С обзиром на врло специфичан и компликован процес доказивања порекла, извозницима се препоручује да пре извоза робе свакако затраже **обавезујуће обавештење од Управе царина Србије о пореклу роба**.

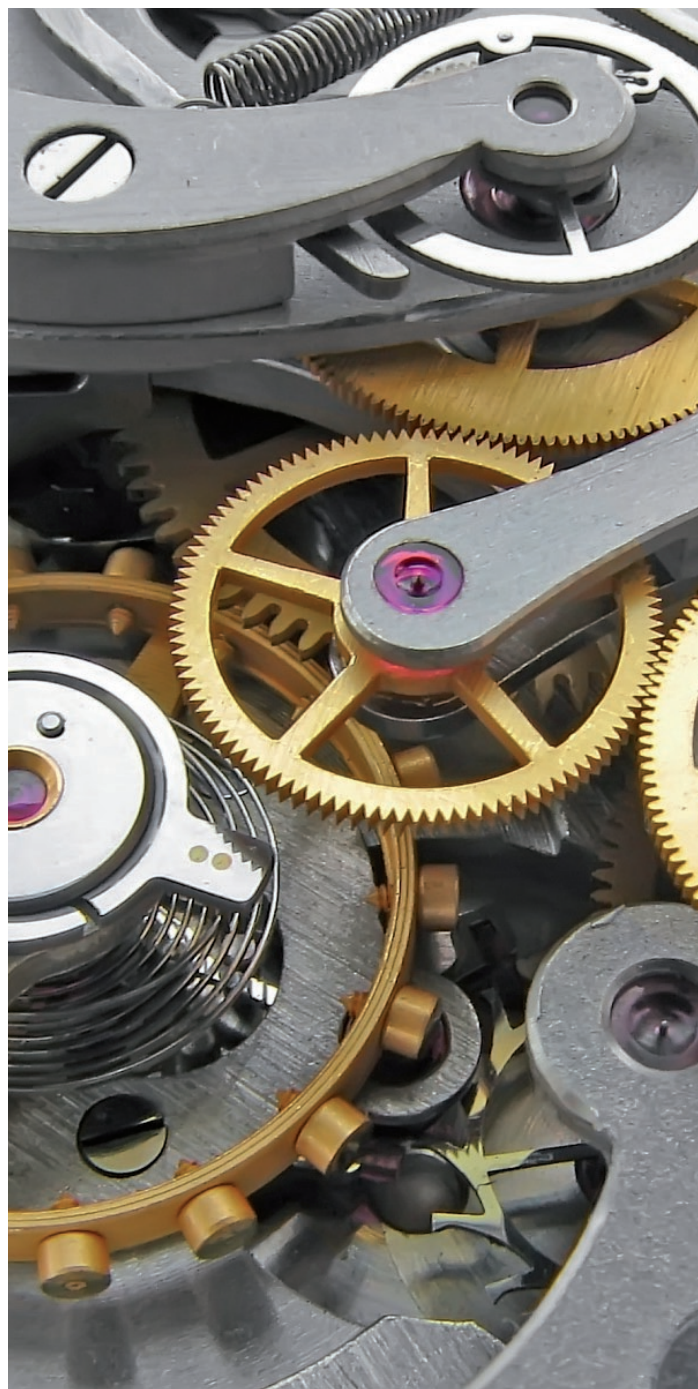
Управа царина је дужна, по основу чл. 28 Царинског закона, да на захтев странке изда обавезујуће обавештење о пореклу робе за преференцијално и непреференцијално порекло робе.

На овај начин могу се избећи све недоумице и евентуалне компликације које прате робу код накнадног издавања уверења.

Важност доказа о пореклу

Тарифско одељење у Управи царина, Служба за порекло робе, издаје уверење о пореклу робе ЕУР1. Издата уверења важе 4 месеца од дана издавања. То значи да се у том периоду мора поднети уверење о пореклу робе царинским органима стране увознице.

Извозник који поднесе захтев за издавање уверења о пореклу робе чуваће документа најмање три године.

VI УСКЛАЂИВАЊЕ ПОСЛОВАЊА И ПРЕУЗИМАЊЕ СТАНДАРДА

Стављање производа на тржиште ЕУ могуће је само ако ти производи испуњавају прописане захтеве за безбедност потрошача и других корисника, односно не угрожавају здравље и живот људи и животиња и животну средину. Ово се односи на све произвођаче из ЕУ, али и из региона ЦЕФТА.

До приступања Србије Европској унији или ступања на снагу Споразума о оцењивању усаглашености и прихватању индустријских производа који ће Србија склопити са Европском унијом – АСАА споразум, српски производи неће моћи слободно да уђу на тржиште ЕУ, без додатног испитивања и сертификације у одговарајућој организацији за оцењивање усаглашености која се налази у држави-чланици ЕУ. Исто тако и производи из ЕУ неће моћи да уђу на тржиште Србије без додатног испитивања и сертификације у Србији, уколико домаћим прописима није другачије уређено.

1. Услови за извоз индустријских производа

„СЕ” – знак усаглашености са европским директивама (техничким прописима) за индустријске производе

Домаћи произвођач, који извози своје производе на тржиште Европске уније, региона ЦЕФТА, земаља ЕФТА и Турске, у обавези је да испуни, поред техничких карактеристика производа, и адекватан ниво безбедности производа при употреби, односно коришћењу од стране потрошача. Тачније, обавезан је да спречи евентуалне ризике који би могли настати као последица опасног производа (нпр. повреде појединца или оштећење имовине).

Европска унија донела је **Директиву о одговорности за производ (85/374/ЕЕЦ)**, која обухвата све производе на које се односе европске директиве новог приступа, односно који морају да носе СЕ знак усаглашености. На остале производе намењене тржишту ЕУ, за које нису донете секторске, односно директиве новог приступа, односи се Директива о општој безбедности производа (2001/95/ЕЦ). Из примене ове директиве изузети су прехранбени производи.

Наше законодавство регулисало је захтеве из наведе-

них директива доношењем **Закона о одговорности произвођача ствари са недостатком** (Сл. гл. РС 101/05) и **Закона о општој безбедности производа** (Сл. гл. РС 41/2009).

Велики број производа широке потрошње и индустријских производа, који су обухваћени директивама Новог приступа, морају да имају СЕ знак, што омогућава производу слободно кретање на наведеном тржишту.

СЕ знак усаглашености се ставља на:

- све нове производе намењене стављању на тржиште ЕУ, назначене у директивама новог приступа, произведене у ЕУ или трећим земљама
- производе који се већ налазе на тржишту ЕУ, који су модификовани и могу се сматрати новим производима
- половне - коришћене производе који се увозе из неке од трећих земаља (изван земаља, чланица ЕФТА)

Знак усаглашености на производ ставља произвођач, његов овлашћени заступник у ЕУ или друго лице које ставља производ на тржиште и употребу.

У већини случајева, произвођач може самостално да оцени и докаже усаглашеност свог производа са захтевима релевантне директиве новог приступа (на шта се упућује и у тексту директиве) уз давање писане изјаве о усаглашености (декларација о усаглашености) и прилагање техничке документације, уз обавезу чувања исте најмање десет година по престанку производње производа на који се односи. У релевантној директиви даје се у целости садржај техничке документације. Могуће је да се на један производ намењен тржишту ЕУ односи више директива новог приступа, које се морају испунити.

За случајеве када европски законодавац сматра производе као потенцијално опасне, у директивама новог приступа захтева се да произвођач обави оцењивање усаглашености у организацијама које су овлашћене као „трећа страна“ од државе-чланице ЕУ и као такве пријављене-нотификоване Европској комисији. Да би биле овлашћене, ове организације/тела за оцењивање усаглашености морају да имају акредитацију од релевантног акредитационог тела, која доказује њихову компетентност за оцењивање усаглашености са одређеном директивом.

На прехранбене производе не ставља се СЕ знак.

Обавеза стављања СЕ знака усаглашености при извозу на тржиште ЕУ односи се на произвођаче следећих категорија производа:

1. Електрична опрема намењена за употребу у оквиру одређених граница напона
2. Једноставне посуде под притиском
3. Играчке
4. Грађевински производи
5. Електромагнетна компатибилност
6. Опрема за личну заштиту
7. Неаутоматске ваге
8. Медицинска средства
9. Активна медицинска средства за уградњу у људско тело
10. Уређаји на гас
11. Вреловодни котлови на течно гориво и гас
12. Експлозивна средства за цивилну употребу
13. Опрема и системи заштите за употребу у потенцијално експлозивним средствима

14. Рекреативна пловила
15. Лифтови
16. Опрема под притиском
17. Машине
18. Медицинска средства за ин витро дијагностику
19. Радио и телекомуникациона терминалска опрема
20. Кабловске инсталације за превоз људи
21. Мерни инструменти

Категорије производа на које се при извозу не ставља СЕ знак усаглашености, али и они морају да испуне захтеве за безбедност потрошача и заштиту живота и здравља људи, животиња и животне средине из релевантних европских директива новог приступа, су:

1. Амбалажа и амбалажни производи
2. Интероперабилност брзе железнице
3. Опрема за поморски транспорт
4. Интероперабилност конвенционалне железнице

Међутим, обавезна је идентификација произвођача на производу и идентификација овлашћеног тела које је учествовало у оцењивању усаглашености.

2. Услови за извоз индустријских прехранбених и пољопривредних производа

НАССР – систем менаџмента за безбедност хране у производњи и промету

Приступ НАССР је развила Светска организација за храну (FAO), а потом је он постао део међународних стандарда које доноси Међународна организација за стандардизацију (ISO), као и препорука ЕУ и СТО које

се односе на пољопривреду и рибарство, прерађену, полупрерађену и сирову храну. Данас је овај приступ обавеза произвођача прехранбених сировина и производа, која мора да се испуни при стављању таквих производа на европско тржиште и произилази из европске регулативе.

Суштина НАССР система је обезбеђење исправности хране кроз идентификацију и анализу специфичних опасности по здравље корисника и утврђивање мера превенције у производњи и промету хране, чиме се ризик своди на најмању меру.

Узроци и потенцијалне опасности за исправност хране могу бити **биолошког, хемијског или физичког порекла**, на пример: микроорганизми, вируси, плесни, радиоактивност, тврда тела свих врста (песак, стакло и сл.).

НАССР принципи обухватају припрему, прераду, производњу, паковање, смештај, дистрибуцију, руковање, складиштење и продају животних намирница на хигијенски начин.

Примена НАССР система је законска обавеза у земљама-чланицама ЕУ за произвођаче који намеравају да ставе релевантне производе на тржиште ЕУ.

Главна одговорност за безбедност хране је на произвођачу.

Потенцијални домаћи извозници прехранбених производа на тржиште ЕУ морају да поседују сертификат о усаглашености са приступом НАССР који представља потврду, односно гаранцију да су задовољени сви захтеви стандарда, на које се позивају релевантни прописи (закони).

Поред тога домаћи извозник подлеже и правилима обележавања производа.

Област производње и промета хране у Србији регулисана је низом нових закона, правилника и других аката, од којих издвајамо део:

- Закон о безбедности хране (Сл. гл. РС бр. 41/09)
- Закон о здравственој исправности животињских намирница и предмета опште употребе (Сл. гл. РС бр. 41/09)
- Закон о надзору над животињским намирницама и предметима опште употребе (Сл. гл. РС бр. 41/09)

Сертификацију HACCP система спроводе независне сертификационе куће које су акредитоване за ту делатност од стране Акредитационог тела Србије – АТС и/или Европске кооперације за акредитацију – ЕА.

Издати сертификат важи 3 године од датума издавања, а на сваком издатом сертификату пише датум важности. У периоду трајања сертификата обавезна је годишња надзорна провера, иначе се сертификат повлачи.

Ресертификација подразумева спровођење истог поступка као и иницијално оцењивање, поновно детаљно преиспитивање документације и оцењивање.

GLOBALGER – Пред српске произвођаче и дистрибутере хране, постављају се и захтеви за примену одређених стандарда, пре свега од великих трговачких ланаца, али и захтеви потрошача, којима је све важнији квалитет и сигурност прехранбених производа.

Систем GlobalGer примењује се у примарној сточарској и ратарској производњи и прописује правила „добре пољопривредне праксе“.

Увођење овог стандарда је добровољно, а инспекцију система врше овлашћена независна сертификациона тела.

3. Граничне инспекцијске контроле

Роба која подлеже граничним инспекцијским контролама превози се преко одређених граничних прелаза који испуњавају хигијенско-техничке и радне услове.

Контрола квалитета – Уверење о квалитету – више није услов за царинење робе, већ се обавља кроз уобичајене контроле здравствене и хигијенске исправности:

- Санитарна (здравствена) инспекцијска контрола – контрола намирница и предмета опште употребе; Надлежност: Републичка гранична санитарна инспекција.
- Фитосанитарна инспекцијска контрола – контрола пошљки биља; Надлежност: Републичка гранична ветеринарска и фитосанитарна инспекција.
- Ветеринарско - санитарна контрола – контрола животиња и производа животињског порекла, ве-

ветеринарски лекови и медицинска средства и др. Надлежност: Републичка гранична ветеринарска инспекција.

- Еколошки надзор – надзор нивоа радиактивности за одређене робе; Надлежност: Републичка гранична санитарна инспекција, Републичка гранична ветеринарска и фитосанитарна инспекција.

Остала извозна тржишта

Српски произвођачи који извозе на тржиште Руске Федерације и тржиште Белорусије, у обавези су да примењују законодавство и техничке прописе тих земаља, што је регулисано споразумом о слободној трговини.

Услови за извоз индустријских производа

1. Захтев за спровођење сертификације
2. Уговор, споразум о испоруци
3. Технички подаци, технолошка упутства, документ о безбедности, сертификати ИСО итд.
4. Сертификати о квалитету или записници о испитивањима произвођача
5. Узорци производа, модели етикета
6. Документација којом се регулишу захтеви у погледу услова производње, техничка документација о саставу и примени производа
7. Документ о регистрацији фирме
8. Транспортна документа, инвојс, CMR
9. Дозвола ГОСКОМПРИРОДЕ (уколико је потребно)
10. Сертификат о заштити од пожара (уколико је потребно)

При добијању докумената о потврђивању усклађености треба имати у виду да производи који се пласирају на територији РФ морају имати етикету у складу са Законом о заштити права потрошача, чл. 9 и чл. 10.

Сертификате усклађености у оквиру обавезне сертификације и декларације о усклађености неопходно је поднети при увозу производа на територију РФ, при њиховом пласирању на територији РФ, а такође и при њиховом извозу са територије Русије у циљу њихове даље продаје у другој земљи.

Услови за извоз индустријских и прехранбених производа

1. Захтев за спровођење сертификације
2. Уговор, споразум о испоруци
3. Сертификати земље порекла, (ветеринарски, фитосанитарни), произвођача (анализа, здравље и др.), ИСО, ХАСП и др, којима се потврђује квалитет производа на руском језику
4. Потврда ветеринара (за производе животињског порекла)
5. Документ од стране Мос. Карантина (за биљне производе), сертификати о квалитету
6. Записници о испитивањима из акредитованих ИЛЦ, ИЦ, ИЛ
7. Узорци производа, акти о одабиру узорака, модели етикета
8. Документација којом се регулишу захтеви у погледу услова производње, техничка документација о саставу и примени производа
9. Документ о регистрацији фирме
10. Транспортна документа, инвојс, CMR

КОНТАКТИ**ПРИВРЕДНА КОМОРА СРБИЈЕ**

Ресавска 13-15
11000 Београд
Тел: +381 11 3300 900
Факс: +381 11 3230 949
www.pks.rs

МИНИСТАРСТВО ЕКОНОМИЈЕ И РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА

Булевар краља Александра 15
11000 Београд
Тел: +381 11 285 5000
Факс: +381 11 3230 949
www.merr.gov.rs

УПРАВА ЦАРИНЕ РС

Булевар Зорана Ћинђића 155
11070 Нови Београд
Тел: +381 11 319 4917
Факс: +381 11 2690 614
www.upravacarina.rs

ИНСТИТУТ ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРБИЈЕ

Стевана Бракуса 2 (Баново брдо, Станком центар)
11030 Београд
Тел: +381 11 7541421, 7541260
Факс: + 381 11 7541938, 7541257
www.jus.org.yu

АКРЕДИТАЦИОНО ТЕЛО СРБИЈЕ

Булевар Михаила Пупина 2
Палата Србије (СИБ), источно крило, одељак – мост, 1. спрат
11070 Нови Београд
Тел: +381 11 3130373
Факс: +381 11 3130374
www.ats.rs

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

339.54:061.1(4)
341.24(497.11)
339.5(497.11)"2000/2009"

МОГУЋНОСТИ повећања извоза применом
споразума о слободној трговини / [приредила]
Привредна комора Србије. - Београд :
Привредна комора србије, 2010 (Београд :
Calibris). - 59 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 2.000.

ISBN 978-86-80809-54-0

1. Привредна комора србије (Београд)
а) Споразум о слободној трговини у
централној Европи б) Међународни уговори и
споразуми - Србија с) Спољна трговина -
Извоз - Србија - 2000-2009
COBISS.SR-ID 174721804